आवधिक विकास योजना

(आर्थिक वर्ष २०७८/७९–२०८३/८४)

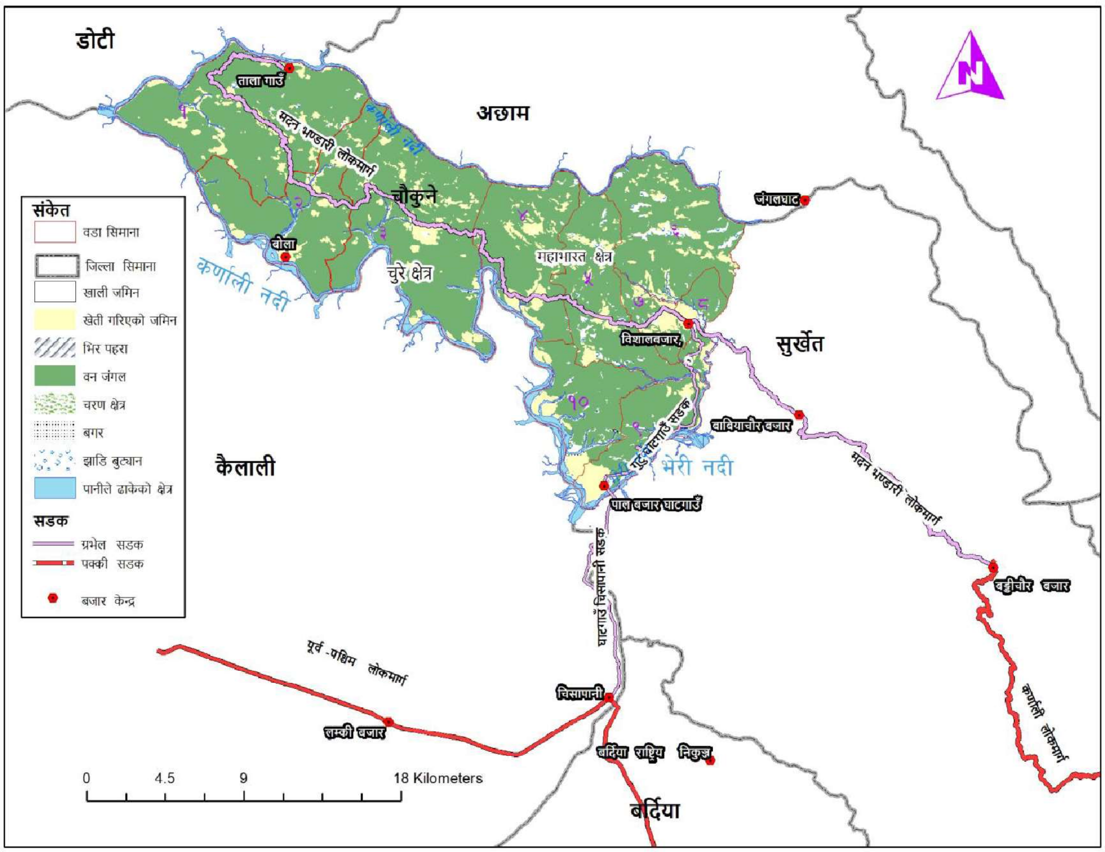

चौकुने गाउँपालिका

गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

गुटु, सुर्खेत

कर्णाली प्रदेश

आवधिक विकास योजना (आर्थिक वर्ष २०७८/७९–२०८३/८४)

प्रकाशक
चौकुने गाउँपालिका
गुटु, सुर्खेत
कर्णाली प्रदेश, नेपाल
ईमेल: *chaukunegapa@gmail.com, ito.chaukunemun@gmail.com*
वेवसाईट: *www.chaukunemun.gov.np*

सहयोग
वेलायतीसहयोगनियोग (Foreign, Commonwealth and Development Office)/समुन्नति(Economic Policy Incubator) काठमाडौं

चौकुनेगाउँपालिका

गाउँकार्यपालिकाकोकार्यालय, गुटु

सुर्खेत, कर्णाली प्रदेश

प्रकाशकीय

स्थानीयतहका सरकारको रुपमा गाउँपालिकाले लिएका आर्थिक सामाजिक विकासका लक्ष हासिल गर्न तर्जुमा गरिएका वार्षिक योजना र स्रोत अनुमानबीच तालमेल हुन नसक्दा कार्यान्वयन सम्बन्धी प्रशस्त कमजोरीहरु देखापरेका छन । हाम्रा विकास आवश्यकतालाई क्रमिकरुपमा कार्यान्वयनमा लैजान आवश्यक सोच, लक्ष, रणनीति तथा नीतिहरुको कार्यान्वयनका लागि तयार गरिने कार्यक्रम तथा योजनाहरुको प्राथमिकता र स्रोत विनियोजन व्यवस्था बारे स्थानीय बासिन्दालाई सजिलो गरी बुझाउन पनि सकिएको छैन । योजनासम्बन्धी बिगतका कमजोरी हटाउँदै समग्र विकासलाई निर्देशित गरी जवाफदेहिता वहन गर्न सक्षम हुने विश्वासका साथ गाउँपालिकाले पहिलो आवधिक योजना तर्जुमा गरेको हो । यसको कार्यान्वयनमा सबै वर्ग, क्षेत्र, समुदायबाट सहयोगको अपेक्षा गर्दछु ।

आवधिक योजना कार्यान्वयनमा सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार, जिल्ला समन्वय समिति र स्थानीयतहहरुबाट समन्वय रसहयोगको ठूलो भूमिका रहेकोले अपेक्षा लिएको छु । योजना दस्तावेज तयारीका क्रममा विभिन्न चरणमा भएका सहभागितामूलक छलफल, कार्यशाला लगायत सूचना सङ्कलन तथा विश्लेषण सम्बन्धी काममा सहयोग पुर्याउनु भएका गाउँकार्यपालिकाका सदस्यहरु, कर्मचारी, नागरिक समाज सबैमा धन्यवाद दिन चाहन्छु । सिमीत विशेषज्ञीय क्षमता भएको गाउँपालिकामा आवधिक योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक Digital गाउँवस्तुगत विवरण तयारी र सोको आधारमा आवधिक योजना तर्जुमाका लागि विशेषज्ञीय सेवा र सहयोगका लागि वेलायती विकास सहयोग नियोग (Foreign, Commonwealth Development Office, UK)र समुन्नति (Economic Policy Incubator) परिवारलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

धिर बहादुर शाही
अध्यक्ष

विषयसूची

परिच्छेद एक *1*
परिचय *1*
१.१ पृष्ठभूमि 1
१.२ चौकुने गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था 2
१.३ आर्थिक सामाजिक विकासको अवस्था 3
१.४ चौकुनेको विकासको समीक्षा 5
१.५ आवधिक योजना तर्जुमा प्रकृया 7
१.६ परिसीमन तथा आशङ्का 7
परिच्छेददुई *9*
आवधिक विकास योजना *9*
२.१ पृष्ठभूमि 9
२.२ सम्भावनार अवसर विश्लेषण 9
२.३ समस्या विश्लेषण 11
२.४ मूख्यमूख्य चुनौतीहरु 20
२.५ दीर्घकालिन सोच 20
२.६ लक्ष्य 21
२.७ परिमाणात्मक लक्ष्य 21
२.८ प्रमुख रणनीति 22
२.९ प्रमुख विकास नीति 23
२.१० आवधिक योजनाको प्राथमिकता क्षेत्र 23
२.११ वित्तीय व्यवस्थापन 23
२.१२ चालु र पूँजीगत खर्च 25
२.१३ खर्चको क्षेत्रगत बाँडफाँट 27
२.१४ खर्च व्यहोर्ने स्रोतहरू 27
२.१५ बहुपक्षीय स्रोत परिचालन 28
परिच्छेदतीन *30*
विषयक्षेत्रगत योजना *30*
३.१ आर्थिक विकास 31
३.२ सामाजिक विकास 38
३.३ पूर्वाधार विकास 45
३.४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन 50
३.५ संस्थागत विकास तथा सुशासन 53
३.६ स्थानीय गौरवका आयोजना 57
परिच्छेदचार *58*
योजना कार्यान्वियन, अनुगमनतथा मूल्याङ्कन *58*
४.१ योजना कार्यान्वयन 58
४.२ अनुगमन 59
४.३ समीक्षा तथा प्रगति प्रतिवेदन 60
४.४ आवधिक योजनाको मूल्याङ्कन 60

तालिकासूची

तालिका नं. १ : घरधुरी तथा जनसङ्ख्या विवरण...३

तालिका नं. २-६:विकास क्षेत्रका समस्या र समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम................४

तालिका नं. ७: आवधिक योजनाको समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य.....................................२१

तालिका नं. ८:योजना अवधिमा उपलब्ध हुने आय प्रक्षेपण...२४

तालिका नं. ९:चालु र पूँजीगत खर्च..२६

तालिका नं. १०: खर्चको क्षेत्रगत अनुपात वितरण...२७

तालिका नं. ११:खर्चको प्रकृति २९

तालिका नं.१२: स्थानीय गौरवका आयोजना..५७

परिच्छेद एक
परिचय

१.१पृष्ठभूमि

राज्यको सङ्घीय संरचनामातीनतहका सरकारहरुको संवैधानिक परिकल्पना अनुरुप निर्वाचित स्थानीय तहहरु स्थानीय जनता प्रति जवाफदेहीताका साथ स्थानीय शासन प्रवर्द्धनका सम्बाहक बनेका छन् । आफ्ना अधिकारक्षेत्र भित्रका आधारभूतसेवा प्रवाहगरीजनताको मौलिकहकहरुको कार्यान्वयन र आर्थिक सामाजिक जीवनस्तर सुधार गर्ने अभिभारा पनि यी संस्थामा रहेकोछ। यसका लागि आवश्यक स्थानीय नीति तथा कानून निर्माण गर्दै सामाजिक आर्थिक विकासका बहुआयामिक,दीर्घकालिन तथा मध्यम अवधिकाआर्थिक योजनाहरु तर्जुमा गर्ने रयोजनाकार्यान्वयन तथा अनुगमनको व्यवस्थाकालागि पनि यी जिम्मेवार छन । राज्यको शासकीयस्वरुप र प्रणालीमा आएको परिवर्तनअनुसार स्थानीय तहले आफ्नो शासकीय पद्धति स्थापित गर्दैजानु पर्ने भएकोले पनि निर्वाचितप्रतिनिधिकालागि यी जिम्मेवारी अवसररचुनौतीदुवैहुन ।

आवधिकविकासयोजनानिश्चितअवधिभित्रविकासकानिर्दिष्टलक्ष्यतथाउद्देश्यहासिलगर्नश्रोतकोविवेकपूर्णपरिचालनगरीव्यवस्थिततवरलेतयारगरिएकोक्रियाकलापहरुकोशिलशिलावद्धप्रारुपहो।यसप्रारुपलेनिश्चितअवधिभित्रहासिलगर्नेलिइनेलक्ष्य,रणनीति,नीतितथाआर्थिकविकासकाकार्यक्रमरकार्यान्वयनगर्नकालागिचाहिनेस्रोतसाधनकोव्यवस्था, अपेक्षितनतिजासहितअनुगमनतथामुल्याङ्कनयोजनालाईसमावेशगरेकोहुन्छ।आवधिकविकासयोजनालेस्थानीयविकासप्रकृयालाईव्यवस्थिततथाअनुशासितबनाउँछ।

योजनाबद्ध विकासगरी गाउँपालिका समृद्ध बनाउने लक्षचौकुने गाउँपालिकाको स्थानीय नीतिहरुमा प्राथमिकता साथ उल्लेख गरिएको छ । आर्थिक रणनीतिहरुकोमाध्यमले उच्चतम आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्दै अन्तरस्थानीय तहस्तरको प्रतिस्पर्धामा अगाडी बढ्न सार्वजनिक खर्चलाई प्राथमिकीकरणको सिद्धान्त अनुरुप पारदर्शी, जवाफदेहीपूर्ण तथा विश्वसनिय बनाउनु पर्नेहुन्छ । यसका लागि योजनाबद्ध विकासको परिपाटी अबलम्बन गर्दै स्रोत परिचालन तथा जनताको आवश्यकताको प्राथमिकीकरण गरिनुपर्छ ।कर्णाली प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाले(आधारपत्र २०७६/ ७७ -२०८०/८१) आवधिक योजना, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, बजेट निर्माण र कार्यान्वयनचरणमा एकरुपता तथा समन्वय कायम गर्ने नीति लिएको छ ।पन्ध्रौं योजनाले(२०७६/ ७७ -२०८०/८१)राष्ट्रिय सोचरलक्ष्य हासिलहुनेगरीसङ्घ, प्रदेशरस्थानीयतहमासमन्वयात्मक, नतिजामुखीरसबलयोजना तर्जुमा पद्धतिको विकास गर्ने उद्येश्य राखेको छ ।

यस पृष्ठभूमिमा चौकुने गाउँपालिकाले उपलब्ध साधन स्रोतको उपयोग र योजना अनुशासन कायम गर्दै दिगो विकासका लक्ष्य हासिलगर्नका लागि आवधिकयोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा लैजानु अपरिहार्य भएको छ। यो आवधिक योजना तयार गरिदा राष्ट्रिय योजना आयोग, कर्णाली प्रदेश योजना आयोग द्वारा प्रतिपादित मूलभूत लक्ष तथा योजना तर्जुमाका आधारभूत मान्यताहरुको अनुसरण गरिएको छ । गाउँपालिकस्तरको स्थानीय बुझाइ, स्थानीय खाँचो, सानो परिमाणको आर्थिक स्रोत र सिमीत कार्यान्वयन क्षमतालाई यो आवधिक योजनाले प्रतिनिधित्व गर्नुपर्छ भन्नेमान्यता राखिएको छ । योजना दस्तावेजस्थानीयबासिन्दाले सजिलै बुझ्न सकुन र आर्थिक सामाजिक विकासका नतिजाउन्मुख योजना तथा

कार्यक्रमहरुको परिणाम र परिमाण, लगानी, कार्यान्वयन हुने समय र प्राथमिकता सन्दर्भहरु एकैठाउँमा हेर्नसकुन भन्ने उद्दयेश्यले अनुसूची रहित बनाइएकोछ । योजना सम्बन्धित सैद्धान्तिक पक्षको विस्तृत विवेचना र विस्तारित आर्थिक प्रक्षेपण नगरी गाउँपालिकालाई खाँचो रहेका विषयहरुमा केन्द्रित यस्लाई आर्थिक रणनीतिक दस्तावेजको रुपमा तयार गरिएको छ ।

१.२ चौकुने गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था

१.२.१ अवस्थिति

चौकुने गाउँपालिका कर्णाली प्रदेश, सुर्खेत जिल्लाको दक्षिण पश्चिम क्षेत्रमा अवस्थित छ ।चौकुनेक्षेत्रआर्थिकसम्मृद्धिकादृष्टिलेरणनीतिकअवस्थितिर प्राकृतिकश्रोतउपलब्धताकाकारणविकासकोउच्चसम्भावनाबोकेकोक्षेत्रकोरुपमारहेकोछ।पूर्वपश्चिमलोकमार्ग (कर्णाली चिसापानी)सँगकोभौगोलिकनिकटता, कर्णालीकरिडोरसँगकोआवद्धतातथाकर्णालीलोकमार्गमासरलपहूँचकाकारणयो क्षेत्र आर्थिककेन्द्रको रुपमाविकसितहुँदैगइरहेकोछ।कर्णालीतथाभेरीनदीको यस तटीयक्षेत्रमादर्जनौबाह्रै महिनापानी चल्नेखोलानाला, उर्वरजमिन, चुनढुङ्गातथाबालुवाजस्ताखनिजकोप्रशस्तभण्डाररआर्थिकरुपले उत्पादनशीलजङ्गलरहेकोछ।चौकुने गाउँपालिका साविकका लगाम, बेतान, बिजौरा, गुटु र घाटगाउँ गरी पाँचवटा गाउँ विकास समितिहरु गाभिएर बनेको हो । गाउँपालिकालाई दशवटा वडामा विभाजन गरिएको छ । भित्री तराईदेखि महाभारत श्रृङ्खलासम्मको भूभाग समेटिएको चौकुने गाउँपालिकाको पूर्वी सिमामा पञ्चपुरी नगरपालिका, दक्षिणमा कैलाली जिल्लाको मोहन्याल गाउँपालिका, पश्चिममा डोटी जिल्लाको बोगटान फुडसिल गाउँपालिका र उत्तरमा अछाम जिल्लाको ढकारी गाउँपालिकार तुर्माखाँद गाउँपालिकाहरु रहेका छन । चौकुने गाउँपालिका क्षेत्र समुन्द्र सतहदेखि २१६ मिटर (कर्णाली र भेरी दोभान) देखि १६५५ मिटर (लगाम डाँडा) सम्मको उचाईमा अवस्थित छ ।गाउँपालिकाको चुरेक्षेत्रमा उष्ण तथा महाभारत क्षेत्रमा समशितोष्ण हावापानी रहेको छ। गर्मीयाममा तापक्रम अधिकतम ३६ डिग्री सेल्सियस र जाडोमा न्यूनतम ७ डिग्री सेल्सियस हुने गर्दछ ।

१.२.२ प्राकृतिक सम्पदा तथा भू-उपयोग

गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल ३८१.०१ वर्ग किमीमध्ये १७३.८६ वर्ग किमी (४५.६३ %) महाभारत क्षेत्र र २०७.१७ वर्ग किमी (५४.३७ %) चुरे क्षेत्र रहेको छ । चुरे क्षेत्र तथा नदी तटिय क्षेत्रमा समथर फाँट तथा माथिल्लो क्षेत्रमा आंशिक भिरालो र केही स्थलमा खानीजन्य चट्टानी क्षेत्र रहेको छ ।

प्राकृतिक सम्पदाका रूपमा वन जङ्गल, नदीनाला, खानी तथा खनिज र समथर तथा उर्वर जमिनको व्यापकता रहेको छ । जलश्रोतका रुपमा कर्णाली, भेरी लगायत ६५ वटा बाह्रै महिना पानी चल्ने नदी र खोला, १५ वटा झरना, ११ वटा सिमसार क्षेत्र तथा २ वटा ताल रहेका छन् । यस क्षेत्रमा ४ स्थानमा चुनढुङ्गा तथा नदी तटीय क्षेत्रमा बालुवा उपलब्ध छ । गाउँपालिकाको कुल भूक्षेत्रफलको करिब ८१ % वनजङ्गल, २.१३ % झाडी, बुट्यान र १२.२२ % क्षेत्रमा खेतीयोग्य जमिन रहेको देखिन्छ । कृषिउत्पादनलागिउपयोगभएकोकुल३३७८२.४ रोपनी(१७२०हे.)जग्गामध्ये आफ्ना परिवारका नाममा

जग्गा १६३०१.२ रोपनी(८३० हे.), ऐलानी जग्गा १४७८३.५ रोपनी(७५२हे.), अरुको नाममा रहेको जग्गा१६८९.५ रोपनी(८६ हे.) र अन्य १००८.२ रोपनी(५१ हे.)रहेको छ ।

१.२.३जनसङ्ख्या

गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्या २९,२०३ मध्ये पुरुषको जनसङ्ख्या १४,९६५ र महिलाको जनसङ्ख्या १४,२३८ रहेको छ (घरधुरी सर्भेक्षण, २०७७) । घरधुरी सङ्ख्या ५,३४५ रहेको यस क्षेत्रमा औषत घरधुरीको आकार ५.५२ लैङ्गिक अनुपात १०५.३३ छ । सङ्ख्यात्मकरुपमा सबैभन्दा बढीजनसङ्ख्या वडा नं. ७ मा ३,८९४ रहेको छ भने सबैभन्दा कम वडा नं. २ मा १,८११ छ । राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ अनुसार साविकका लगाम, बेतान, बिजौरा, गुटु र घाटगाउँ गरी पाँचवटा गाउँ विकास समितिहरुकोकुल जनसङ्ख्या २५,२४० रहेकोमा हालको जनसङ्ख्या वृद्धिदर उच्च रहेको देखिंदैन । आर्थिक रुपमा सक्रिय १५ वर्षदेखि ६० वर्षसम्मको जनसङ्ख्या ५९%प्रतिशत रहेको छ । घरधुरी तथा जनसङ्ख्यासम्बन्धी वडागत विवरण तालिकानं. १ मा राखिएको छ ।

तालिका नं. १ : घरधुरी तथा जनसङ्ख्या विवरण

वडा नं	घरधुरी सर्वेक्षण २०७७ अनुसार					
	घरधुरी	जनसङ्ख्या			औसत घरधुरीको आकार	लैङ्गिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
१	३७९	२१५५	११३३	१०२२	५.६९	११०.८६
२	३०३	१८११	९२३	८८८	५.९८	१०३.९४
३	५७५	३२७१	१६५९	१६१२	५.६९	१०२.९२
४	७०६	३२३८	१६३७	१६०१	४.५९	१०२.२५
५	५२०	२७२५	१३८२	१३४३	५.२४	१०२.९०
६	४७६	२५३३	१३२४	१२०९	५.३२	१०९.५१
७	६६४	३८९४	१९७३	१९२१	५.८६	१०२.७१
८	५६२	२७६५	१४१८	१३४७	४.९२	१०५.२७
९	५०५	२९८५	१५२६	१४५९	५.९१	१०४.५९
१०	६५५	३८२६	१९९०	१८३६	५.८४	१०८.३९
जम्मा	**५३४५**	**२९२०३**	**१४९६५**	**१४२३८**	**५.५०**	**१०५.३३**

श्रोतः वस्तुस्थिति विवरण, २०७७

१.३ आर्थिक सामाजिक विकासको अवस्था

परम्परागत कृषि व्यवसायको वाहुल्यता रहेको यस क्षेत्रमा कृषि पेशामा संलग्न कुल घरधुरी सङ्ख्या ८१.४९%तथा कृषि तथा पशुपालनलाई मुख्य पेशाका रुपमा अवलम्बन गर्ने घरधुरी सङ्ख्या१८.३८% रहेको छ । सिँचाइ पूर्वाधारका रुपमा रहेका कुल १५६ वटा कुलो तथा नहरमध्ये २२ वटा मौसमी र १३४ वटा बाहै महिना सञ्चालन हुने कुलो रहेका छन् । सिँचित जमिनको कुल क्षेत्रफल १७५४ हे. रहेको छ । खाद्यान्न वालीमा मकै, धान र गहुँ, दलहन वालीअन्तरगत मास तथा भट्टमास, तेलहन वालीमा तोरी, फलफुलमा आँप तथा केरा र नगदे वालीमा अदुवा तथा वेसार मुख्यरुपमा रहेका छन् ।

आफ्नोउत्पादनलेवर्षभरिखानपुग्नेघरधुरीसङ्ख्या७३० (१३.६६%) मात्ररहेकोछ। कुल खेतीयोग्य जमिनको ४.९९% जमिनबाँझो रहेको छ । कृषि उपजमध्ये अदुवा, वेसार तथा मकै निर्यात हुने गरेको छ । मकै, अदुवा, वेसार तथा फलफुलको उत्पादन उच्च रहेको छ ।

यस क्षेत्रमा परम्परागत पशुपालन गर्ने घरधुरी सङ्ख्या ६३ % रहेको छ । दैनिक दूधतथाघ्यू३२२३लिटर उत्पादन हुने गरेकोछ। यस क्षेत्रमा ५९ कुखुरा फर्म, ३७ बाख्रापालन फर्म, ९बंगुर फर्म, २ गाई भैंसीपालन फर्म, १ बाख्रापालन फर्म र १मौरी फर्म सञ्चलनमा रहेको छ । वार्षिक मह उत्पादन १.६८ क्विन्टल र माछा मासु उत्पादन ८२६.३९ क्विन्टल हुने गरेको छ । कृषि उपजमध्ये खसी बोका र मह निर्यात हुने गरेको छ । बाख्रापालन, मौरीपालन र कुखुरापालनको लागि उत्पादकत्वका दृष्टिले उपयुक्त रहेको छ ।

कर्णाली तथा भेरी नदीको नदी तटिय पर्यटन तथा जलयात्रा पर्यटनलाई कर्णाली प्रदेश सरकारले प्रथम आवधिक योजनामा उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ । करिव २० किलोमिटरकर्णाली करिडर उपयोग गरी कर्णाली तथा सुदूरपश्चिम प्रदेशका महत्वपूर्ण पर्यटकीय स्थल रारा, खप्तड, बडिमालिका, दुल्लु, लिमि उपत्यका सम्मको रोमाञ्चक यात्राको लागि उपयुक्त आतिथ्य केन्द्रका रुपमा विकास हुन सक्दछ ।

गाउँपालिकाको केन्द्रबाट सुर्खेत विमानस्थलसम्मको ६२ किलोमिटर,पूर्व पश्चिम लोकमार्गको कैलाली जिल्लाको चिसापानीसहित बर्दिया राष्टिय निकुञ्जकरिव २० किलोमिटरको दुरीमा छ । पूर्वी सिमा जोडिएकोपञ्चपुरी नगरपालिकाबजार केन्द्र बाबियाचौरसम्मको दुरी ११ किलोमिटर र कर्णाली लोकमार्गमा रहेको बड्डीचौर बजार केन्द्रसम्मको दुरी ३० किलोमिटर रहेको छ । महत्वपूर्ण आर्थिक केन्द्रसहित पश्चिम क्षेत्रमा रहेको डोटी जिल्ला र उत्तरतर्फ ढकारी तथा तुर्माखाँदसँगको सडक सञ्जालको विस्तारका कारण अन्तर प्रदेश तथा अन्तर जिल्ला व्यापारिक केन्द्रको रुपमा विकसित हुँदै गएको छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ८ स्थानमा थोकबजार र २० वटा खुद्राबजार रहेका छन ।

उद्योग व्यवसायअन्तरगत ५८ वटा पानी घट्टपानी,५४ वटा मिल,२ वटा कृषि सङ्कलन तथा प्रशोधन केन्द्र, ४ वटा सङ्कलन तथा प्रशोधन उद्योग र १ वटा विक्री केन्द्र रहेका छन् । कुल पसल तथा व्यवसायको सङ्ख्या ५६९ वटा रहेका छन् । वित्तीय संस्थाका रुफमा यस गाउँपालिका भित्र एउटा वाणिज्य बैंक, दुई वटा लघुवित्त संस्था र कुल ३१ वटा सहकारी संस्था रहेका छन् ।ठूला सिमेण्ट उद्योगका रुपमा संचालन उन्मुख ११ हजार रोपनी क्षेत्रफल ओगटने र दैनिक अधिकतम क्षमता ५००० मे.टन रहेको मुक्ति श्री सिमेण्ट उद्योगको सञ्चालन पश्चात स्थानीय रोजगार र आयोजना स्थल वरपरको आर्थिक अवसरमा उल्लेख्य वृद्धि हुनेछ ।

प्रमुख सार्वजनिक संरचनाका रुपमा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ३४० किलोमिटर सडक, ४२ स्थानमा पुल सहितसबै वडामा सडक सुबिधा पुगेको छ । ६ वटा जलविद्युत तथा एउटा शौर्य विद्युत उर्जा आयोजना, १९३ विद्यालय भवन, १२ स्वास्थ्य संस्था भवन, १८ सरकारी भवन, ९ सार्वजनिक भवन तथा सामुदायिक भवन र १८ वटा खेल मैदान रहेको छ । सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने सार्वजनिक जग्गा सबै वडामा कुल २६६२ रोपनी रहेको छ । व्यवस्थितशहरीकरणकालागिउपयुक्तक्षेत्रका रुपमा वडा नं ६, ७ र ८ ले समेटेको गुटुको समथर क्षेत्र रहेको छ ।

कुल घरधुरीमध्ये ९२.८२% घरधुरीलेदाउरा तथा वत्तीको प्रमुख श्रोतका रुपमा सोलार उपयोग गर्ने ९६.६१ % घरधुरी रहेको छ । विद्युत उर्जाको उत्पादनअन्तरगत यस क्षेत्रमा ३१ किलोवाट जलविद्युत तथा १०० सौर्य मिनिग्रिडबाट हुने गरेको छ । गाउँपालिकाका ८९.१५ % घरधुरीमामोवाइल तथाटेलिफोनसुविधा, टेलिभजन सुविधा ४.६२% घरधुरीमा र १.३७ %घरधुरीमा इन्टरनेटउपलब्ध रहेको छ । विद्युतको राष्टिय प्रसारण लाइनको विस्तार गाउँपालिकाक्षेत्रमा तिब्ररुपमा भइ रहेको छ । यसबाट सूचना सञ्चार तथा स्वच्छ उर्जाको उपयोगमा थप सहज हुने देखिन्छ ।

आर्थिक रुपमा सक्रिय १५ वर्षदेखि ६० वर्षसम्मको जनसङ्ख्या ५९ % रहेको छ । वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरुको कुल सङ्ख्या २७४८ रहेको यस क्षेत्रमा कुल पारिवारिक आमदानीको ३४.६५ वैदेशिक राजगारीबाट हुने गरेको छ । प्राविधिक विषयमा स्नातक उत्तीर्ण तथास्थानीयस्तरमा उपलब्ध हुन सक्ने जनशक्ति कुल ३८५ जना रहेको यस क्षेत्रमा व्यवसायिकसीपमूलकतालिमहासिलगर्ने कुल जनसङ्ख्या १८८ रहेको छ । गाउँपालिकामा ४२ जना कर्मचारी,वडा कार्यालयमा ३९ जना रस्वास्थ्य संस्थाहरूमा ५६ जना गरी १३७ जना कर्मचारी रहेको देखिन्छ । जनशक्ति विकासका अवसरहरुमा रुपले वृद्धि हुँदै गएको वर्तमान अवस्थामा जनशक्ति परिचालन आर्थिक सम्मृद्धिको महत्वपूर्ण आधार हुन सक्ने देखिन्छ ।

गाउँपालिकाको कुल साक्षरता दर ८९.१३%रहेकोमा पुरुषसाक्षरतादर ९३.६६% र महिलासाक्षरतादर ८४.३७%रहेको छ। गाउँपालिकाभित्र ४४ प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र र ५३ वटा विद्यालय सञ्चालनमा रहेका छन् । कुल ४४ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमध्ये ४१ वटा बालविकास केन्द्र सङ्घीय सरकारको अनुदानमा र ३ वटा गाउँपालिकाको अनुदानमा सञ्चालित छन् । यी विद्यालयहरूमध्ये ४९ वटा सामुदायिक विद्यालय र ४ वटा संस्थागत विद्यालयरहेका छन् । विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको सङ्ख्या ३७६ जना रहेको छ ।

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र५ वटा स्वास्थ्य चौकी र ७ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई गरी कुल १२ स्वास्थ्य संस्था रहेका छन् । क्लिनिक सेवा, परिवार नियोजन सेवा र ल्याव सेवा, सुरक्षित मातृत्व सेवा,क्षयरोग उपचार सेवा र औलो उपचार सेवा स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध रहेको छ। अस्पताल पुग्न लाग्ने औषत समय३घण्टा रहेको छ । बृद्धि अनुगमन गरिएका मध्ये कुपोषित वालवालिकाको सङ्ख्या९.९५ प्रतिशत रहेको छ ।स्वास प्रस्वासजन्य संक्रमण दरप्रति हजारमा ६६८ जना र झाडा पखला संक्रमण दर प्रति हजारमा ४३० जना रहेको छ । प्रोटोकल अनुसार ४ पटक गर्भजाँच गर्ने गर्भवती महिला सङ्ख्या५१%प्रतिशत मात्र रहेको छ ।

गाउँपालिकाभित्रका ६८ % घरधुरीमा पाइप धाराको पानी उपयोग हुने गरेको छ। शौचालय हुने घरधुरी सङ्ख्या ९४ % रहेको छ । गाउँपालिकाभित्र पाँच स्थानमा सार्वजनिक शौचालय रहेको छ ।(विस्तृत विवरण गाउँ वस्तुस्थिति विवरण, २०७७ मा उल्लेख गरिएको छ)।

१.४ चौकुनेको विकासको समीक्षा

चौकुने गाउँपालिकाले लोकतन्त्र,सामाजिक न्याय र समृद्धिको मार्गचित्रकोर्न "चौकुनेदीगोविकासकोमुलआधारःसुशासन,समृद्धिरपर्याप्तपूर्वाधार"कोअभियानकासाथअघीबढेकोछ।निर्वाचितभएप

श्चाततीनवर्षकोअवधिमानेपालकोसंविधान, राष्ट्रिय नीति, कर्णाली प्रदेश सरकारको नीति र स्थानीयसरकारको रुपमा आफ्नै नीतिहरुबाट निर्देशित भइ दुई आर्थिक वर्ष (२०७५।०७६-२०७६।०७७) व्यतित भएको र चालु आर्थिक वर्ष(२०७७।०७८) मा विकासका कार्यक्रमहरुमार्फत जन आकांक्षालाई सम्बोधन गर्ने प्रयास भएको छ ।आर्थिक समृद्धिका लागि बेरोजगारी न्युनिकरण गर्ने, भौतिक पुर्बाधारहरुको द्रुत निर्माण गर्ने र सार्वजनिक सेवा प्रवाहको गुणस्तर वढाउदै सार्वजनिक उत्तरदायित्व सुनिश्चित गरी सुशासन कायम गर्न यसअवधिमा वार्षिक करिव रु ३६ करोड परिचालन भएको छ । प्रत्येक आ.व.मा साना र मझौला गरी करिव ३७५वटा योजनाहरुकुशलतापुर्वक सम्पन्नभएका छन । गाउँपलिकाको वार्षिक आन्तरिक आय २५ लाखको हाराहरिमारहेको छ । गाउँपालिकालाई उल्लेख्य स्रोत नेपाल सरकार राजश्व बाँडफाँड, वित्तिय समानीकरण अनुदान, कर्णाली प्रदेश सरकारबाट सवारी साधनको बाँडफाँड रसिमित स्रोत साधनको उचित उपयोग गरी हाम्रा प्राथमिकता प्राप्त योजनामा प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न प्राथमिकताहरु मूलरुपमा सडक, यातायात, कृषि, बन,जडिबुटी, पर्यटन र उद्योग तथा शिक्षा स्वास्थ्य र नै रहिआएका छन् ।

अन्तर स्थानीय तह समन्वय, सहकार्य र सहअस्तित्वलाई वढावा दिदै प्रदेश सरकार र सङ्घीय सरकारसँग विशिष्टता र कार्यक्षमताको आधारमा चौकुने क्षेत्रभित्रका राष्ट्रिय गौरबका बहुवर्षिय आयोजनाहरु (चौकुने सिमेन्ट, वेतन कर्णाली हाइड्रो, पुर्व पश्चिम मदन भण्डारी राजमार्ग चौकुने खण्ड खक्रौला गुटु जंगलाघाट सडक) का लागि आर्थिक स्रोत जुटाउन समन्वयकारी भुमिका निर्वाह गरिएको छ ।जनताको आर्थिक क्षमता वढाउन आम्दानी र वचत बढाउनउत्पादित कृषिजन्य उपजको बजारीकरण गर्दै लगिएको छ । साल्म- कोइरालबास-रेक्चा-बागमारा-सिमलगैरा-धनरासजस्ता ठाउँहरुलाई वाखापालन तथा फलफुलको पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न व्यावसायिकवाखा पालन र फलफुल खेतीमा लगानी गरिएको छ ।

बालवालिकाको भविष्य उज्ज्वल बनाउन गरिएको प्रयासमा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा सहयोगी कार्यकर्ताहरुको प्रोत्साहन स्वरुप पारीश्रमिक, विद्यालयका प्रारम्भिक कक्षा व्यवस्थापन, प्राविधिक कक्षा सञ्चालन,गाउँपालिकास्तरीयअतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन, मगर भाषाको पाठ्यपुस्तक विकास तथा प्रकाशनजस्ता कार्यक्रमहरुलाई कार्यान्वयन प्रमुख छन । शिक्षण सिकाइमा विद्युतिय सूचना प्रविधिको उपयोग गर्ने मावि४वटा रहेका छन् । गाउँपालिकाकभित्र ५५पक्की विद्यालय भवन पुर्वाधार निर्माण गरिएको छ ।

नागरिकको स्वास्थ्यलाई ध्यानमा राखि हरेक स्वास्थ्य चौकीमा निशुल्क औषधी वितरणको कार्यक्रमलाई अझ व्यवस्थित, भरपर्दो र सुविधामुखी बनाईएकोछ । वडामा स्वास्थ्य चौकी तथा सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाइ स्थापना र खोप केन्द्र व्यवस्थित सञ्चालन तथा गाउँघर क्लिनिकको कार्यक्रमलाई निरन्तरतादिईएको छ ।अस्पताल निर्माण कार्यको थालनी गरिएको छ । मापदण्डअनुसारको एक स्वास्थ्य चौकी भवनको निर्माण सम्पन्न भइ सकेको छ भने अन्य भवन निर्माणमा गाउँपालिका अग्रसर रहेको छ । खुला दिशामुक्त क्षेत्रको व्यवहारिक कार्यान्वयनका लागि सरसफाइजन्य आनीवानीमा सुधार र बढी जमघट हुने ५ स्थानमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण गरिएको छ । खानेपानीमा सहज पहूँच स्थापित गर्न प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकार एक घर एक धारा कार्यक्रम प्राथमिकताका साथ अगाडी बढेकोछ । विपदबाट विगत ३ वर्षमा ३३ जनाको मृत्यु, ५८ घाइतेर रु २ करोड १२ लाख बरावरको सम्पत्ति क्षति भएको देखिन्छ ।

उपभोक्ता समितिबाट सञ्चालन हुने योजनाहरु, प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, मुख्यमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरी विद्यालय भवन निर्माण, स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण, खानेपानी योजना निर्माण, लिफ्ट सिंचाई झ्यालेकांडा खानेपानी आयोजना, भेरी कर्णाली खानेपानी आयोजना घाटगाउ, घुतघुते सल्लेटाकुरा खानेपानी योजना, सरस्वती माध्यमिक विद्यालय घाटगाउ भवन निर्माण, नेपाल राष्ट्रिय माध्यमिक विद्यालय, शोभानचौर भवन निर्माण, वडा नं १, ५, ७, ९ को वडा कार्यालयहरुको भवन निर्माण, लामाखेत खानेपानी आयोजना, कुमाला लिफ्ट सिंचाई आयोजना को निर्माण गर्न २०७७ मंसीर १५ गतेभित्र निर्माण सम्पन्न गरिने गरी ठेक्का सम्झौता भई काम शुरु भएको छ । शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी क्षेत्रमा पहूँच तथा गुणस्तर वृद्धि, संस्थागत संरचना वृद्धि र समावेशिकरणका क्षेत्रमा उल्लेख्य उपलब्धी हासिल भएको छ ।

संरचनगत रुपमा उल्लेख्य सुधार भएपनि श्रोत लगानी निश्चितता नहुँदा तथा अधिकांश लगानी सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारमा निर्भर हुँदा अपेक्षित उपलब्धी हासिल हुन सकेको छैन ।

१.५आवधिक योजना तर्जुमा प्रकृया

आवधिक विकास योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक व्यवस्थापन र सहजीकरण सम्बन्धी काम गाउँपालिकाका अध्यक्ष,उपाध्यक्ष लगायत पदाधिकारिहरुको सहयोगमाविभिन्न चरणमा सम्पन्न भएकोथियो । योजना तर्जुमा सम्बन्धी अभिमुखिकरण (चरण एक) सम्पन्न गरिए पश्चात वस्तुस्थिति विश्लेषण सम्बन्धी काम (चरण दुई)गरिएको थियो । विभिन्न पाँचवटा विषयगत समितिहरुसँग (आर्थिक विकास,सामाजिक विकास, पूर्वाधार विकास,वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन,र संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासन)छलफल(चरण तीन) सम्पन्न भइ विषयविज्ञको सहयोगमा २०७७ सालअसोज ८, ९ र १० गते योजना तर्जुमा कार्यशाला(चरण चार) सम्पन्न गरिएको थियो । गाउँपालिकामा रहेका विषयगत समितिहरुको नेतृत्वमा विस्तृत विषयगत योजना तर्जुमा कार्यशालामा वडा समितिका पदाधिकारी, विषयगत शाखा/उपशाखाका प्रमुख र प्रतिनिधिहरु रराजनितिक दलका प्रतिनिधि, दलित, महिला, अपाङता भएका व्यक्ति, बालबालिका, जेष्ठ नागरिकको समेत प्रतिनिधित्व रहेको थियो । गाउँ कार्यपालिकाको समय, श्रोत तथा साधनको परिधि र कोभिड १९ को महामारी बीच स्वास्थ्य सुरक्षाको मापदण्ड कायम हुने गरीआवधिक विकास योजना तयारी कार्ययोजना बनाइएको थियो । योजना विश्लेषण र दस्तावेज तयारी (चरण पाँच) पश्चात सुझाव सङ्कलन तथा प्रमाणीकरण कार्यशाला(चरण छ) सम्पन्न गरिएको थियो । आवधिक योजना तयारी कार्यशाला गोष्ठीबाट आएका सूचना तथा अपेक्षालाई विज्ञहरुसँगको परामर्शमा नतिजामूलक योजना ढाँचामा राख्ने काम गरिएको थियो । विषयगत समूहमा छलफल गरी प्राप्त निस्कर्ष र गाउँपालिकाकोआवधिक, एकीकृत तथा विषय क्षेत्रगत गुरुयोजनाको प्रारुपलाई सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा प्रयोग गरी यो दस्तावेज तयार गरिएको हो ।योजनाको मस्यौदा उपर कार्यपालिका तथा स्थानीय तहका सरोकारवालाहरुबाट प्राप्तसुझाव तथा पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी तयार गरिएको प्रथम आवधिक योजनाको दस्तावेज तयारी(चरण सात)२०... साल ....को .... गाउँसभा/कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएको हो ।

१.६ परिसीमन तथा आशङ्का

यो आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा नेपालको संविधान, प्रचलित सङ्घीय र प्रादेशिक नीति तथा कानून, पन्ध्रौ योजना, प्रदेश सरकारको आवधिक योजनाको आधार पत्रर चौकुने गाउँपालिकाको नीतिगत तथा कार्यक्रम सञ्चालन दस्तावेजहरुलाई आधारका रुपमा लिइएको छ । राष्ट्रिय र प्रदेश प्राथमिकताकालैंगिक समानता

तथा सामाजिक समावेशीकरण, बालमैत्री स्थानीय शासन, वातावरणमैत्री स्थानीय शासन, विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन राष्ट्रिय अनुकुलन आदि नीतिहरुलाई प्राथमिकताका साथसमेटिएको छ ।

यो आवधिक योजना मूलतः गाउँ वस्तुस्थिति विवरण, २०७७मा रहेका तथ्याङ्क, योजना तर्जुमा गोष्ठी, २०७७ र वडास्तरमा भएका योजना तर्जुमा सम्बन्धी छलफलहरुवाट प्राप्त सूचनातथा सुझावहरुको आधारमा तयार गरिएको हो । यो ५ वर्षे योजना भएको हुँदा यसमा गाउँपालिकाको विकास निर्देशित गर्न आर्थिक रणनीति तथा कार्यनीति, नतिजा तथा सूचक र प्रमुख कार्यक्रमहरुलाई जोड दिइएको छ। योजना अवधिमा हासिल हुने केहीउपलब्धी सूचकहरू प्रभाव तहका छन् भने अधिकांश नतिजा तहका रहेकाछन ।

आवधिक योजना अवधिमा हासिल गर्नेभनी किटान गरिएका लक्षहरु कर्णालीप्रदेशको लक्षको सालाखाला सिमा भित्र रहेका छन । कर्णाली प्रदेशको आर्थिक सामाजिक विकास लक्ष सुचकाङ्कहरु निकैमहत्वाकांक्षी र उच्च रहेको हुँदा गाउँपालिकाका लागि गरिएको प्रक्षेपण सटिक नहुनसक्छ ।सङ्घीय तथा प्रादेशिक अनुदान र निजी क्षेत्र र विकास साझेदार संस्थाको सहयोगको सम्भावनाका आधारमा गरिएका प्रक्षेपणहरु फरक पर्नसक्छन ।

आवधिक योजनाका समग्र लक्ष्य र नतिजाहरुलाई योगदान पुग्ने किसिमले गाउँपालिकाले यस योजना दस्तावेजलाई वार्षिक योजना तर्जुमाको प्रमुख आधार मानि आफ्नो वार्षिक योजना तथा बजेट र विषयक्षेत्रगत योजनाहरु तर्जुमा गर्नुपर्नेछ । यसो गर्न नसक्दा राजनैतिकरुपमा नयाँ योजनाहरु तर्जुमा हुने आशङ्का रहन्छ । गाउँ वस्तुस्थिति विवरण, २०७७ अद्यावधिक गर्ने काममा गाउँलापालिकाले प्राथमिकताका साथ लगानी नगरेको अवस्थामा लक्ष प्रगतिको अनुमान सही नहुन नसक्छ ।

परिच्छेददुई
आवधिक विकास योजना

२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहले राष्टिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पुँजी तथा श्रम बजार आदि प्रतिकुल नहुने गरी आफ्नो अधिकारक्षेत्र भित्रको कार्य सम्पादन गर्नुपर्ने हुन्छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार आवधिक योजना तर्जुमा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति लक्ष्य, उद्देश्य समय सीमा र प्रकृया अनुकुल हुने गरी गरिनु पर्ने र समाजिक समावेशिकरण, विपद् जस्ता अन्तरसम्बन्धी विषयबाट निर्देशित रहनुपर्छ । गरिवी निवारणमा प्रत्यक्ष योगदान पुग्ने, जनताको जीवनस्तर, आम्दानी र दिगो विकास सम्बन्धी विषय र विषयगत रुपमा श्रोत विनियोजन गरिनुपर्ने कानुनी प्रावधानलाई ध्यानमा राखी पाँच वर्षको आवधिक विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ । योजना दस्तावेजलाईअविछिन्न रुपमा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन रमुल्याङ्कनबाट प्राप्त सुझाबका आधारमा पुन:योजना तर्जुमा हुने गरी योजना चक्रमा आधारित आवधिक विकास योजनाको रुपमा तयार गरिएको छ ।परिवर्तनको सिद्धान्तमा तयार गरिएको यस नतिजामुखी आवधिक विकास योजनाले वर्तमान निर्वाचित जनप्रतिनिधिको कार्यकाल समाप्ती पछी पनि आउने पदाधिकारीहरुका लागि दीर्घकालीन लक्ष प्राप्ती र नीतिगतरुपमा मार्गदर्शन गर्न सहयोगगर्नेछ ।

२.२ सम्भावनार अवसर विश्लेषण

स्थानीय बासिन्दाको जीवनस्तर उठाउने र गाउँपालिकको आर्थिक सामाजिक विकासलाई हाक्नसक्ने उच्च राजनैतिक इच्छाशक्ति भएका निर्वाचित युवा जनप्रतिनिधिहरुको नेतृत्वमा गाउँपालिका छ । विकासको तीब्र जनचाहनालाई सम्बोधन गर्न आवश्यक न्यूनतम संस्थागत स्थापनाहरुलाई कृयाशील गर्न गराउन सहयोगी क्षेत्रको विषयगत विश्लेषण गरिएको छ ।

क) आर्थिक क्षेत्र

कुल क्षेत्रफलको १२.२% भूभागखेतीयोग्य जमिन रहेकोयस क्षेत्रमा व्यवसायिकरुपमा कृषि उत्पादनका लागि आवश्यक उर्वर खेती योग्य जमिन, वन जङ्गल तथा घाँसे क्षेत्र रहेको छ । सिंचाईका लागि बाह्रै महिना पानीचल्ने नदी खोला तथा भूमिगत जलश्रोत उपलब्ध यस क्षेत्रमा १७५४ हे. जमिनमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध रहेको छ । उर्वर जमिन,पशुपालन, मौरीपालन तथा पशु आहाराको सहज उपलब्धताका कारण बाख्रापालन, कुखुरापालन,तरकारीखेती, फलफुलखेती, तथा नगदेवालीको उच्च प्रतिफल रहेकोछ। बाख्रापालन, कुखुरापालन,मौरी पालन, बेसार खेती, अदुवा खेती, मकैतथागहुँ खेतीमा अधिक उत्पादकत्वर पकेट सम्भाव्य क्षेत्रका रुपमा रहेको छ।कृषि सेवा केन्द्र तथा पशु सेवा केन्द्रहरुबाट सुलभ सेवा स्थानीयस्तरमा उपलब्ध रहेको छ ।

उद्योग तथा व्यवसाय तर्फ घट्ट सङ्ख्या ५८, मिल सङ्ख्या ५४ वटा तथा ६ वटा उद्योग, ६ स्थानमा थोक बजार तथा २० स्थानमा खुद्रा बजार र ५६९व्यवसायिक फर्म रहेका छन् । एउटा वाणिज्य बैंक, २ वटा लघुवित्त र ३१ सहकारीबाट करिव १६ करोड लगानी हुने गरेको छ । अन्तर जिल्ला तथा अन्तर प्रदेश सडक सञ्जाल, बजार केन्द्रहरुसँगको सहज यातायात पहूँच र चुनढुङ्गा तथा बालुवा जस्ता

खनिज पदार्थको प्रचुर उपलब्धताका कारण उद्योग सञ्चालनका लागि उपयुक्त वातावरण रहेको छ ।कर्णाली तथा भेरी नदी तटीय क्षेत्र रराजी संग्राहलयपर्यटकीय क्षेत्रका रुपमा रहेका छन् ।

ख) सामाजिक क्षेत्र

कुल ५३ वटा विद्यालय र ४६ प्रारम्भिक वाल विकास केन्द्र सञ्चालनम रहेको यस क्षेत्रमा स्थानीयस्तरमा कृषि तथा सिभिल इन्जिनियरीङ अध्यापन हुने प्राविधिक धारसहितको माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाका अवसरउपलब्ध रहेको छ । विद्यालयको स्थानीय आर्थिक श्रोतका रुपमा सामुदायिक वन रहेकोछ ।विद्यालयहरुमा ५५ पक्की भवन, १३८ कच्ची भवन रहेको छ भने विद्यालय पूर्वाधार सुधार तथा शैक्षिक गुणस्तरलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ ।

स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाका रुपमा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ५ वटा स्वास्थ्य चौकी तथा ७ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाईसहित गाउँघर क्लिनिक तथा खोप केन्द्र रहेका छन् । खानेपानीका खानेपानीका मुल तथा भूमिगत जलश्रोतको प्रयाप्त उपलब्धता रहेका कारण गुणस्तरीय खानेपानी सुबिधा विस्तार सहज देखिएको छ । खुला दिसामुक्त क्षेत्रका रुपमा सरसफाईको क्षेत्रमा व्यक्तिगत घरधुरीमा शौचालय निर्माण ९३.६ प्रतिशत घरमा शौचालय रहेको छ ।

सामाजिक समावेशिकरणको दिशामा लक्षित वर्गको क्षमता विकास तथा अवसरमा वृद्धि हुँदै गएको छ । लक्षित वर्गको संञ्जाल गठन भएका छन् भने विद्यालयस्तरमा वालक्लव तथा ३६ वटा युवा क्लवमा ९०० युवा कृयाशिल रहेका छन् । गाउँपालिकास्तरीय रंगशाला निर्माण प्रारम्भ भएको छ । स्थानीय स्तरमा लाग्ने मेला तथा जात्रा र धार्मिक स्थलहरुको संरक्षण हुँदै गएको छ ।

गाउँपालिकामा रहेका कृयाशील राजनैतिकदलहरु आर्थिक सामाजिक विकासको मुद्दामा राजनैतिक रुपमा प्रतिबद्ध देखिएका छन ।

ग) पूर्वाधार विकास

सबै वडामा कम्तिमा ग्रामीण सडकको पहूँचछ । गाउँपालिकाको पूर्व– पश्चिम जोड्ने मदन भण्डारी लोकमार्गसहित उत्तर–दक्षिण जोड्ने चिसापानी–जंगलाघाट सडक निर्माणाधिन रहेको छ । गाउँपालिकाबाट मदन भण्डारी लोकमार्ग, वीरेन्द्रनगर विमानस्थल, प्रदेश राजधानी ,कर्णाली राजमार्ग, बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जसँग बाह्रै महिना स्थल आवागमन हुन्छ । गुटु क्षेत्र लगायत २६ वटा बजार क्षेत्रमा बस्ति विस्तार हुँदै गएको छ । निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धता तथा सडकको सहज पहूँचका कारण यस क्षेत्रको पूर्वाधार निर्माणको काम सहज हँदै गएको छ ।

गाउँपालिकाको ९७ % घरधुरीमा सोलार उपयोग हुने गरेकोमा हाल ३१ किलोवाट जलविद्युत तथा १०० किलोवाट सौर्य ऊर्जा उत्पादनमा रहेको छ । जल विद्युतको केन्द्रिय प्रसारण लाइन विस्तार हुँदै गएको छ भने ४४२ मेगावाट जलविद्युत आयोजना स्थानीयस्तरमा निर्माणधीन रहेको छ । यस क्षेत्रमा ८९.१५ % घरधुरीमा मोवाइल, ४.६२ % घरधुरीमा टेलिभिजन र १.३७ % घरधुरीमा इन्टरनेट सुविधा रहेको छ । सूचना तथा संचारको तिव्र विस्तार हुँदै गएको छ ।

घ)वनतथा वातावरण

चुरे तथा महाभारत क्षेत्रीय जैविक विविधता रहेको कुल क्षेत्रफलको ८३.३३ % क्षेत्रमा जङ्गल झाडी रहेको छ ।उल्लेख्य मात्रामा नदीनाला रहनु, वनजन्य वस्तुहरूको बजार माग उच्च रहनु, दिगो र वैज्ञानिक वन व्यबस्थापनमा जागरुकता बढ्नु, वातावरण संरक्षणमा सरोकारवालाहरूको चासो बढ्नु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

तुलनात्मकरुपमा विपद्का घटनाहरुको सङ्ख्या कम रहेको र नदी तटिय क्षेत्रमा सूचना प्रणाली तथा पूर्व तयारीको व्यवस्था गरिएकोले विपद व्यवस्थापन प्रभावकारी छ । विपद् व्यवस्थापन कोषमा रु.२ करोड मौज्दात रहेकोछ । वन संरक्षण तथा उपयोगमा सामुदायिक वनहरु संलग्न रहेकाछन।

ङ)सेवा प्रवाह

कार्यपालिकाको कार्यालय सञ्चालन हालअन्यनिकायको भवनमा रहेको छ । गाउँपालिकाको आधुनिक सुविधासहितको कार्यालय भवन वडा नं. ६मा निर्माणाधिन छ । वडा नं. ३, ७ र ९ को कार्य सञ्चालन भाडाको भवनबाट भइरहेको छ भने बाँकी वडाहरुको आफ्नै सामान्य भवन छन ।गाउँ कार्यपालिका कार्यालयमा १० वटा विषयगत शाखाहरु र १३७ जनशक्तिरहेकोछ । स्थानीय कानुनका रुपमा १५ वटा स्थानीय कानुन तयार भएका छन् । पदाधिकारी तथा कर्मचारीका लागि क्षमता विकासका अवसर उपलब्ध रहेका छन् । लेखा प्रणाली तथा सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम व्यवस्थापन सफ्टवेयरबाट हुने गरेको छ । वित्तीय श्रोत परिचालनलाई डिजिटल प्रणालीमा आवद्ध गर्दै लगिएको छ । स्वास्थ्य संस्था, सेवा केन्द्र तथा विषयगत शाखाहरुको सेवा प्रवाह छिटो छरितो तथा सहज बनाउन विद्युतिय सूचना प्रविधिको उपयोगमा विस्तार हुँदै गएकोछ ।

२.३ समस्या विश्लेषण

आर्थिक एवम् रणनीतिकविकासका लागि आवश्यक प्राकृतिक स्रोत, जनशक्ति र सिमीत लगानीका लागि आर्थिक स्रोत सम्भावना रहेपनि यस क्षेत्रमा विकासले अपेक्षित गतिलिननसक्नुका अन्तरनिहित वाधाहरुका सम्बन्धमा यस शिर्षकमा विश्लेषण गरिएकोछ ।

२.३.१ आर्थिकविकासक्षेत्र

कृषि क्षेत्रको मूख्य समस्याको रुपमा कम उत्पादकत्वरव्यवसायिकताको कमी रहेको छ । न्यून लागत प्रतिफल अनुपात र बजारीकरणमा असहजताका कारण लगानीमैत्री वातावरणको कमी रहेको छ । आर्थिक विकासक्षेत्रका मूख्यमूख्य समस्या र समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रमलाईतालिका नं. २ मा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

तालिका नं. २ :आर्थिक विकास क्षेत्रका समस्या र समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम क्षेत्र
– गैर कृषि क्षेत्रमा बढी आकर्षण हुनु । – उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा कमी ।	– भू बनौट र प्रकारका आधारमा भू उपयोग गर्ने । – तुलनात्मक लाभका क्षेत्र पहिचान गरी पकेट क्षेत्रका रुपमा विकास गर्ने । – उन्नत बीऊ तथा नश्लमा आधारित उत्पादन गर्ने ।

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम क्षेत्र
– कृषिमा व्यवसायिकताको कमी । – बजारीकरणमा असहजतारहनु । – कृषिजन्य वस्तुको निर्यात बढ्न नसक्नु । – कृषि पूर्वाधारको कमी ।	– कृषि उत्पादनको मुल्य मानमा वृद्धी हुने गरी ग्रेडिङ्ग तथा द्धितीय वस्तुको निर्यात गर्ने । – स्तरीय चिस्यान तथा भण्डारण केन्द्रको निर्माण गर्ने । – व्यवसायिक कृषिमा संलग्न हुनचाहने कृषकहरुका लागि अनुदान, सहुलियत कर्जा, प्राविधिक सीप तथा ज्ञान उपलब्ध गराउने। – फलफुल खेतीमा आँप, लिची तथा केरा, नगदे वालीमा अदुवा तथा बेसार खेतीको समुहमा आधारित विशेष क्षेत्र निर्धारण गर्ने । – पशुपालन अन्तरगत दुध तथा मासुजन्य उत्पादन तथा मौरीपालनलाई व्यवसायिक गराउने । – कृषि तथा भेटेरिनरी सेवालाई सहज गराउने । – वन क्षेत्र तथा खाली जग्गामा उच्च मुल्यका वनस्पति वृक्षारोपण गर्ने ।
– खेतीयोग्य जमिन बाँझो रहनु । – सिंचाई आयोजनाको कमजोर व्यवस्थापन तथा लापरवाहीपूर्ण उपयोग हुनु।	– सिंचाई नपुगेको खेती योग्य जमिन रहेको स्थानमा कुलो वा लिफ्टसिंचाइका माध्यमबाट बाह्रै महिना सिंचाई सुबिधा उपलब्ध गराउने । – थोपा सिंचाई तथा फोहोरा सिंचाई जस्ता सिंचाईका आधुनिक विधिको उपयोगलाई प्रोत्साहित गर्ने । – सिंचाई पूर्वाधारको दिगोपनाका लागि नियमित मर्मत तथा सञ्चालनमा आवश्यक श्रोतसहित उपभोक्ता समितिबाट व्यवस्थापन हुने संयन्त्र तयार गर्ने । – मझौला क्षमताका सिंचाई आयोजनाको निर्माण गर्ने । – पानीको उपयोगमा न्यायोचित बाँडफाँडको व्यवस्था गर्ने ।
– लगानीमैत्री स्थानीय वातावरण नहुनु । – लागत प्रतिफल अनुपात न्यून हुनु । – स्थानीय व्यवसायमा आकर्षणको कमी रहनु । – अदृष्य वेरोजगारी विद्यान रहनु ।	– बढी भएको श्रमशक्तिलाई बैकल्पिक रोजगारको अवसरप्रदान गर्ने । – स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग स्थापनाका लागि प्रोत्साहत गर्ने । – विद्युत उर्जा विस्तार तथा सडक सुविधाको पहूँचलाई सहज गराउने । – व्यवसायिक सीप तथा क्षमता विकास गर्ने । – निर्यात योग्य वस्तु उत्पादन गर्ने तथा उत्पादित वस्तुको गुणस्तर कायम गर्न । – वेरोजगार युवा तथा व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहनेहरुका लागि सीपमूलक तालिम सहुलियतपूर्ण कर्जाको व्यवस्था गर्ने । – संचालित व्यवसायलाई दर्ताको दायरामा ल्याउने ।

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम क्षेत्र
	– वनमा आधारित औद्योगिक कच्चा पदार्थको पहिचान तथा सङ्कलनलाई व्यवस्थित गराउने । – उत्पादनमा आधारित अनुदानको व्यवस्था गर्ने । – बजार पहिचान तथा बजारीकरणमा सहजिकरण गर्ने ।
– वित्तीय क्षेत्रको न्यून उपस्थिति हुनु । – औपचारिक कारोवारको अभ्यास न्यून हुनु । – वित्तीय संस्थामा समुदायको पहूँच कम हुनु ।	– एकघर एक सदस्य बैङ्क खाता अभियान संचालन गर्ने । – सबै घरपरिवारलाई सहकारीमा आवद्ध गराउने । – सरकारी तथा निजी क्षेत्रबाट हुने कारोवारलाई बैंकिङ् प्रणालीबाट हुने गराउने । – सहकारी संस्थाको क्षमता विकास गर्ने । – सहकारीलाई कृषि तथा औद्योगिक उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण तथा बजारीकरण क्षेत्रमा समावेस गराउने ।
– पर्यटन क्षेत्रव्यवसायिक बन्न नसक्नु ।	– कर्णाली तथा भेरी नदीमा राफ्टिङ्ग लगायतका जलयात्रा सञ्चालन गर्ने । – पर्यटकीय स्थल तथा सडक मार्ग दायाँ बायाँ आकर्षक विरुवा तथा वहुवर्षिय फुल रोप्ने । – ऐतिहासिक, प्राकृतिक, साँस्कृतिक तथा धार्मिक रुपमा महत्वपूर्ण सम्पदाको पहिचान, संरक्षण र सम्वर्द्धनगर्ने । – पर्यटन व्यवसायसम्बन्धी स्थानीय व्यवसायीहरुको क्षमता विकास गर्ने । – स्थानीय पर्यटकीय सम्पदाको सम्बन्धमा जानकारी गराउन वृतचित्र तयार गरी सार्वजनिक गर्ने ।

२.३.२ सामाजिक विकास क्षेत्र

उच्च तथा गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवाको पहुँचमा कमी रहेको छ । पोषण र स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाईको क्षेत्रमा आशातित विकास हुन सकेको छैन । सामाजिक समावेशिकरणको अपेक्षित प्रतिफल लक्षित वर्गले प्राप्त गर्नसकेको छैन । सामाजिक विकासक्षेत्रका मूख्यमूख्य समस्या र समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रमलाई तालिका नं. ३ मा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

तालिका नं. ३ : सामाजिक विकास क्षेत्रका समस्या र समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम
– माध्यमिक, उच्च तथा प्राविधिक शिक्षामा अद्यापी न्यून पहुँच हुनु । – शैक्षिक गुणस्तर कमजोर रहनु । – शैक्षिक बेरोजगारी रहनु ।	– स्थानीय रोजगारी र उत्पादनमा सहयोग पुग्ने गरी स्थानीय पाठ्यक्रम तयार गरी लागु गर्ने । – विद्यालय भवन, शौचालय, खेल मैदान, खानेपानीको व्यवस्था गर्ने – शिक्षक दरवन्दीको व्यवस्था गर्ने । – तालिम तथा प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम
	– विद्यालयमा विद्युतिय सूचना प्रविधिको व्यवस्था गर्ने – शिक्षक नियमितताको सुनिश्चिता गर्ने । – शिक्षा शाखा तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिद्धारा नियमित अनुगमनको व्यवस्था गर्ने । – विद्यालय समायोजन तथा कक्षा थप गर्ने । – स्थानीयस्तरमाक्याम्पस स्थापनाका लागि पहल गर्ने ।
– गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा तथा सुबिधामा कमी । – चिकित्सकीय सेवाको पहूँचमा कमी । – नसर्ने रोगको विस्तार।	– खानेपानी तथा पूर्वाधारको व्यवस्था गर्ने । – आवश्यक औषधी तथा उपकरणको समयमै व्यवस्था गर्ने – कर्मचाारीको नियमितता अनुगमन गर्ने । – SBA तालीमको ब्यवस्था गर्ने । – संस्थागत सुत्केरी गराउन विकटमा रहेका स्वास्थ्य संस्थालाई सुचिकृत गराउने । – स्वस्थ जीवन शैलीसम्बन्धमा जनस्तरमा सचेतना कायम गर्ने । – योग, आयुर्वेदतथा प्राकृतिक चिकित्सालाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
– स्वच्छ खानेपानीको पहुँचमा कमी । – व्यक्तिगत तथा वातवरणीय सरसफाईमा कमी ।	– खानेपानी गुणस्तर मापन तथा सुधार प्रणाली व्यवस्था गर्ने । – मुलको पानी अभाव हुने स्थानहरुमा लिफ्टिङ्ग प्रणाली तथा भूमिगत जल उपयोग गर्ने । – पिउने पानीको गुणस्तर परिक्षण तथा सुद्धिकरणको व्यवस्था गर्ने । – सबै घरमा शौचालय निर्माणलाई अनिवार्य गर्ने । – टोल टोलमा सरसफाइ समिति गठन तथा परिचालन गर्ने । – छाडा पशुपन्छी व्यवस्थित गर्ने । – व्यक्तिगत सरसफाइका लागि विद्यालय तथा समुदायस्तरमा जनचेतना जगाउने ।
– राजनीतिक आर्थिक तथा सामाजिक लगायत नीति निर्माण तहमा लक्षित वर्गको न्यून सहभागिता रहनु । – महिला, वालवालिका, जेष्ठ नागरिक र अपांगता भएका नागरिक हिंसा पिडित हुनु ।	– स्थानीय संरचना, संस्था तथा समितिमा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चत गर्ने । – समुदायस्तरमा हिंसा रोकथामका लागि महिला पुरुष सबैको सहभागितामा वहस कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । – हिंसा पिडितहरुका लागि सुरक्षा तथा पुनस्थापनाको प्रवन्ध मिलाउने । – रोजगारी तथा शिक्षाका अवसरमा वृद्धी गर्ने । – मादक पदार्थको विक्री वितरण व्यवस्थित तथा जथाभावी सेवनलाई नियन्त्रण गर्ने । – वाल विवाह कमी गर्न सचेतना जगाउने । – लक्षित वर्ग संजाल गठन तथा कृयाशिल गराउने ।

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम
– खेलकुद क्षेत्रमान्यून अवसर हुनु । – युवासमुदायको आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा न्यून सहभागिता रहनु । – युवा बेरोजगारी बढ्दै जानु ।	– खेलकुद विकासमा प्रशिक्षण र प्रोत्साहन । – दुर्वसनको अन्त्यका लागि अभियान संचालन गर्ने । – युवा स्वरोजगारका लागि कृषि पर्यटन उद्योग मेकानिक्स तथा ड्राइभिङ जस्ता क्षेत्रमा तालिम तथा सीप विकासको व्यवस्था गर्ने । – व्यवसाय गर्न चाहाने युवाहरुका लागि सहुलियत कर्जा तथा अनुदानको व्यवस्था गर्ने । – खेल व्यवसाय कृषि जस्ता क्षेत्रमा सफलता हासिल गरेका उदाहरणिय युवाहरुलाई वार्षिक रुपमा सम्मान गर्ने ।
– मौलिक भाषा, कला तथा संस्कृतिको संरक्षण नहुनु – स्थानीय कलाको व्यवसायिकतामा कमी ।	– मौलिक कला तथा संस्कृति संरक्षणका लागि साँस्कृतिक मेलाआयोजना गर्ने । – वार्षिक स्थानीय कलाकार तथा प्रतिभालाई पुरस्कृत गर्ने । – मातृभाषा संरक्षणका लागि आवश्यताअनुसार विद्यालय शिक्षामा मातृभाषालाई समावेश गराउने । – धातु, काष्ठ र माटाबाट निर्मित भाँडा, सामाग्री तथा औजार तयार गर्ने सीप भएका जातिगत समुदाय तथा व्यक्तिका लागि सीप तथा क्षमता विकासका अवसर उपलब्ध गराउने । – मौलिक तथा परम्परागत ज्ञानजानकार व्यक्तिहरुद्धारा नयाँ पुस्तामा हस्तान्तरणका अवसर जुटाउने ।

२.३.३ भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्र

पक्की, व्यवस्थित तथा गुणस्तरीय सडक तथा सार्वजनिक पूर्वाधारको कमी रहेको यस क्षेत्रमा विद्युत तथा आधुनिक सूचना प्रविधिको विस्तार तथा उपयोग न्यून रहेको छ । भौतिक पूर्वाधार विकास विकासक्षेत्रका मूख्यमूख्य समस्या र समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रमलाई तालिकानं.४ मा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

तालिका नं. ४ : भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्रका समस्या र समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम
–सडकको यातायातको पहूँचमा कमी – वर्षादमा यातायात अवरुद्ध हुनु – असहज सडक यातायात	– सडक गुरु योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने । – सडक निर्माण गर्दा वातावरण संरक्षण तथा भूक्षय रोकथामलाई (वायो टेक्नोलोजी) एकीकृत रुपमा अवलम्बन गर्ने । – सडक निर्माणमा सङ्घ, प्रदेश तथा विकास साझेदार संस्थाको सहयोगलाई यथासक्य परिचालन गर्ने । – सबै वडा कार्यालयसम्म पुग्ने मूल सडकलाई कालोपत्रे गर्ने – बजार क्षेत्रमा व्यवस्थित ढल तथा सडकमा व्यवस्थित नाली र जल निकासको व्यवस्था गर्ने ।

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम
	– सडकको गुणस्तर कायम गर्न अनुगमन प्रभावकारी गराउने – पूर्व पश्चिम लोकमार्ग तथा कर्णाली लोकमार्ग सम्मको पुग्ने सडकको स्तरोन्नतिसहित छिटो सम्पन्न गराउने आवश्यक पहल गर्ने ।
– व्यवस्थित वस्ती विकास नहुनु – अपर्याप्त सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण – सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माणमा गुणस्तर कायम नहुन ।	– भू-उपयोग योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने । – व्यवस्थित वस्ती विकासलाई प्रोत्साहित गर्ने । – एक वडा एक पार्क र वस्ती जोडिएका मुल सडकमा प्रतिक्षालय निर्माण गर्ने । – बजार क्षेत्रको फोहोर व्यवस्थापनका लागि दीर्घकालिन स्वरुपको फोहोर व्यवस्थापन स्थल छनौट गर्ने । – उपभोक्ता समिति तथा ठेकेदारद्धारा गरिने काममा अनियमितता हुन नदिन अनुगमन र समय सीमा तथा गुणस्तरको सुनिश्चितता गर्ने । – सार्वजनिक पूर्वाधारको दीगोपनाका लागि स्थानीय समुदायको सहभागितालाई बढाउने ।
– स्वच्छ उर्जाको उपयोगमा कमी । – राष्ट्रिय ग्रीडको विद्युत उर्जा उपलब्ध नहुनु ।	– स्थानीय खोलाबाट उत्पादन हुन सक्ने लघु तथा साना जल विद्युत उत्पादनका लागि समुदाय तथा लगानीकर्तालाई प्रोत्सहित गर्ने । – वन क्षेत्रबाट विद्युत लाइन ल्याउने कार्यमा भएको अवरोधलाई सहजिकरण गर्ने । – स्वच्छ उर्जाको प्रयोगका लागि गोवर ग्यास तथा वायो ब्रिकेटको प्रयोगलाई वढाउने । – सुधारिएको चुल्हो निर्माण तथा उपयोगका अभियान संचालन गर्ने । – पानी घट्ट सुधार गरी कुटानी पिसानीका मिलका साथै विद्युत उर्जा उत्पादन गरी उपयोग गर्ने ।
– आधुनिक सूचना प्रविधिको कम उपयोग हुनु । – इन्टरनेट तथा टेलिभिजन न्यून जनसङ्ख्याको मात्र पहुँच हुनु ।	– सेवा प्रदायक कम्पनीलाई इन्टरनेट तथा टेलिभिजन सेवाको विस्तार गर्न प्रेरित गर्ने । – मोवाइल सेवाको गुणस्तर कायम गराउन पहल गर्ने । – खानेपानी, सिंचाई, कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन र प्रसोधनमा प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहित गर्ने । – वडा कार्यालय, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थामा वाइफाइ सुविधा उपलब्ध गराउने । – सवैलाई पाएक पर्ने सार्वजनिक स्थललाई फ्रि वाइफाइ जोनका रुपमा विकास गर्ने । – सामाजिक संजाल तथा मोवाइल एस एम एसका माध्यमबाट

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम
	कृषि, पशुपालन, बजार मुल्य, विपद्को सम्बन्धमा जानकारी गराउने ।

२.३.४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र

वातावरणका क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक प्रभाव, वनको गुणस्तरमा ह्रास र जलाधार क्षेत्रको संरक्षणमा कमी रहेको छ । विपद् व्यवस्थापनको न्यून क्षमता रहेको यस क्षेत्रमा भूक्षय,जलउत्पन्न प्रकोप तथा महामारीको जोखिम रहेको छ । विपदबाट विगत ३ वर्षमा ३३ जनाको मृत्यु, ५८ घाइतेर रु २ करोड १२ लाख बरावरको सम्पत्ति क्षति भएको देखिन्छ। वन, वातवरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका मूख्यमूख्य समस्या र समस्या र समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रमलाई तालिका नं.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५ : वन, वातावरण र विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका समस्या र समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम
- वनको गुणस्तरमा ह्रास तथा वन फडानी हुनु । - जैविक विविधतामा ह्रास हुनु । - जडिवुटीको उत्पादन तथा निर्यात व्यवस्थित नहुनु ।	- वन क्षेत्रको अतिक्रमणलाई कानुनी दायरामा ल्याउने - वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनका लागि समुदाय तथा वन कार्यालयसँग समन्वय गर्ने । - खाली रहेको जमिनमा बहु उपयोगी तथा उच्च मुल्यका विरुवा वृक्षारोपण गर्ने । - खाना पकाउन प्रयोग हुने दाउराको उपयोगलाई स्वच्छ उर्जाको उपयोगलाई प्रोत्साहित गर्ने । - सामुदायिक वन क्षेत्रमा पशु आहराको लागि उपयोग विरुवा रोप्ने । - वन डढेलो नियन्त्रणका लागि समुदायको अग्रसरतामा प्रयाप्त अग्नी रेखा तयार गर्ने । - वन तथा जैविक विविधताको संरक्षणमा स्थानीय युवा क्लव, आमा समुह र सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिलाई परिचालन गर्ने । - जडिवुटीको पहिचान, उत्पादन, संकलन, प्रसोधन र बजारीकरणलाई व्यवस्थित गर्ने । - जडिवुटी खेतीलाई प्रोत्साहित गर्दै निकासीमा देखिएको समस्यालाई समाधान गर्न सकजिकरण गर्ने ।
- जलाधार क्षेत्रको उचित संरक्षण हुन नसक्नु । - भूक्षय तथा जल प्रदुषण बढ्नु ।	- जलाधार संरक्षणको लागि समुदाय, अन्य तहको सरकार तथा विकास साझेदार संस्थासँग सहकार्य गर्ने । - जलाधार क्षेत्रको अतिक्रमण रोक्ने । - जलाधार क्षेत्रको महत्वसम्बन्धमा स्थानीय समुदायलाई सुसूचित गर्ने ।

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम
	– सिंचाई तथा खानेपानीको रुपमा उपयोग गर्दा जलिय प्राणीमाथी असर नहुने गरी उपयोग गर्ने । – पूवार्धार निर्माणमा दिगो विकासको मर्मलाई आत्मसात गर्ने । – जल प्रदुषण नियन्त्रण गर्न समुदायसँग समन्वय गर्ने ।
– वातावरणीय अवयवहरुमा नकारात्मक प्रभाव पर्नु । – वातावरणीय प्रदुषणमा वढोत्तरी हुनु ।	– वातावरण संरक्षणसम्बन्धी स्थानीय समुदायको चेतना अभिवृद्धी गर्ने । – बजार क्षेत्रको फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि फोहोर व्यवस्थापन स्थलको व्यवस्था गर्ने। – प्लास्टिक तथा शिशाजन्य फोहोरलाई पुनः प्रयोगका लागि संकलन र निर्यात गर्ने । – घरमा निस्कने फोहोरको वर्गिकरण गरी घरमै व्यवस्थापन गर्ने ।
– जलउत्पन्न प्रकोप तथा महामारी हुनु । – विपद् व्यवस्थापनमा समुदायको क्षमता न्यून हुनु । – जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक प्रभावरहनु ।	– जोखिमयुक्त स्थानका वस्तीलाई स्थानान्तरण गर्न पहल गर्ने । – पूर्व सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गराइ सामाजिक संजाल तथा ग्रुप एसएमएसबाट जानकारी गराउने । – विपद् व्यवस्थापनको क्षमता सुदृढ गर्न समुदाय, अन्य तहको सरकार तथा विकास साझेदार संस्थासँग सहकार्य गर्ने । – विपद् पूर्व तयारीलाई सुद्धृढिकरण गर्ने । – जलवायू परिवर्तन प्रतिकार्य योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने ।

२.३.५संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

अपर्याप्त श्रोत ,साधन तथा क्षमताका कारण सेवा प्रवाहमा असुविधारहेको छ । नतिजामूखी योजना तर्जुमा तथा योजना तर्जुमा प्रकृयामा तालमेल हुनसकेको छैन। संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रका मूख्यमूख्य समस्या र समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रमलाई तालिका नं. ६मा प्रस्तुत गरिएकोछ।

तालिका नं. ६ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रका समस्या र समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम
– सेवा प्रवाह अझै सरल र सहज हुन नसक्नु । – नागरिक सन्तुष्टी प्रदर्शन हुन नसक्नु । – पदाधीकारी तथा कर्मचारीमा क्षमता विकासको कमी हुनु । – सेवाको गुणस्तरमा अपेक्षित सुधार हुन नसक्नु ।	– सहज र छरितो सेवा प्रवाहका लागि विद्युतिय सूचना प्रविधि तथा दक्ष जनशक्तिको उपयोग गर्ने । – सुशासनका औजारहरुको उपयोग गर्ने । – सेवाग्राही सन्तुष्टी दर मापन तथा सुधार गर्ने । – सुशासन तथा जवाफदेहिता सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने । – क्षतिपुर्ति सहितको नागरिक वडापत्र लागु गर्ने । – उपभोक्ता समिति परिचालन गर्ने । – अनुगमन प्रभावकारी बनाउने ।

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम
	- पदाधिकारी तथा कर्मचारीकालाई जवाफदेहिता, पारदर्शिता सम्बन्धी तालिम । - गुनासो सुनुवाई थप व्यवस्थित गराउने । - विद्युतीय सुशासनको अवधारणालाई अवधारणालई अवलम्बन गर्ने ।
- समुदायस्तरमा संस्थागत संरचनाहरु स्थापित हुन नसक्नु । - जनशक्ति तथा कार्य क्षमतामा कमी हुनु ।	- सबै टोलमा टोल विकास संस्था गठन गरी कृयाशिल गराउने । - गाउँ कार्यपालिका कार्यालय तथा वडा कार्यालयको भवन निर्माण कार्यलाई छिटो र छरितो गराउने । - गाउँ कार्यपालिका कार्यालय तथा मातहतका शाखा तथा कार्यालयमा कार्यकक्ष व्यवस्थापन तथा इन्टरनेट सुविधा विस्तार गरी कार्यसम्पादनलाई सहज गराउने । - आवश्यकताअनुसार स्वास्थ्य, कृषि तथा पशु सेवा विस्तारका लागि । जनसक्ति तथा कार्यालयको व्यवस्था गर्ने । - संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण गरी कर्मचारी तथा जिम्मेवारीलाई व्यवस्थित गर्ने । - पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुका लागि क्षमता विकास तालिम उपलब्ध गराउने ।
- वित्तीय श्रोत न्यून हुनु । - स्थानीयतहमा श्रोत परिचालनमा अस्पष्टता रहनु ।	- आन्तरिक राजश्व सुधार योजना तयार गरी आन्तरिक आयको दायरा वृद्धि गर्ने । - स्थानीय स्तरमा सञ्चालन भएका पसल, होटेल तथा व्यवसायिक फर्मलाई दर्ताको दायरामा ल्याउने । - निजी क्षेत्रलाई उद्योगमा लगानीका लागि आवश्यक वातावरण तयार गर्ने । - प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार, संसद विकास कोष तथा विकास साझेदारको श्रोत स्थानीय विकासका लागि अधिकतम पहल गर्ने । - विकास निर्माणमा स्थानीय समुदायको सहभागिता बढी हुने आयोजनालाई प्राथमिकता दिने ।
- नतिजामूखी योजना तर्जुमा नहुनु । - योजना तर्जुमा प्रकृयामा तालमेल नहुनु । - आयोजना सम्पन्न हुन ढिलाई हुनु ।	- योजना तर्जुमा प्रकृया सम्बन्धमा समान बुझाइ गराउने । - अद्यावधिक वस्तुस्थिति विवरण र नतिजामूखी आवधिक योजना आधारमा वार्षिक योजना तर्जुमा गर्ने। - वार्षिक योजना तर्जुमाका क्रममा वर्षिक बजेट तथा योजना तर्जुमा दिग्दर्शन अनुसरण गर्ने । - स्थानीय गौरबको योजनाहरुको सूचि तयार गरी अन्य तहको सरकार, संसद विकास कोष र विकास साझेदार संस्थाको साझेदारी बनाउने । - योजना तर्जुमा प्रकृयामा सबै वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने अस्पताल निर्माण ।

समस्या	समस्या समाधानका रणनीति तथा कार्यक्रम
	- स्थानीय निकायको योजना तर्जुमा गर्दा अन्य तहको योजनाबीच तालमेल गराउने । - अनुगमनको प्रकृयालाई प्रभावकारी गराउने ।

२.४मूख्यमूख्य चुनौतीहरु

कृषिमा आधारीत स्थानीय उद्योग र उत्पादनलाई प्रतिस्पर्धी बनाइ नजिको बजारकेन्द्रहरुमा नियमित आपूर्ति गर्न सकिएको छैन ।कृषि उत्पादनकोबजारिकरणमा गरीकृषकलाई लागतसङ्गत मूल्य उपलब्ध गराउनु चुनौतीको रुपमा देखा परेको छ । परम्परागत कृषि प्रणालीलाई आधुनिकीकरण, विविधिकरण, व्यवसायिकरणर यान्त्रिकरण गर्न र युवाहरुलाई कृषि पेशातर्फ आकर्षित गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

औद्योगिकरणका लागि पर्याप्त जग्गा, आवश्यक भौतिक पूर्वाधार, दक्ष श्रमिक र सहुलियत कर्जा उपलब्ध हुनसक्ने अबस्था छैन । भारतबाट र अन्य तराई क्षेत्रबाट आयातित उत्पादनको मूल्यसँग स्थानीय उत्पादनले प्रतिस्पर्धा गर्नसक्नुचुनौतीको रुपमा देखा परेको छ ।

अन्तरजिल्ला बसाइसराइको कारण र केही दशक यतामात्र बसोबास विस्तार हुँदै गएको यसक्षेत्रमा कृषियोग्य भूमि र बनक्षेत्रको उचित संरक्षण एवम् व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन ।

वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरुको लागि सीप र क्षमता प्रदान गरी शैक्षिक वेरोजगारीको स्थिति समाधान गर्दै श्रम बजारमा श्रमको माग र आपूर्तिको सन्तुलन मिलाउने काम चुनौतिको रुपमा रहेको छ ।

मौसमी तथा चाडपर्व केन्द्रित धार्मिक र पर्यटकीयस्थलहरुलाईको विकास, प्रचारप्रसार गरी पर्यटक आकर्षित गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

शिक्षा र स्वास्थ्यको सहज पँहुच र गुणस्तर सुधार चुनौतीपूर्ण रहेको छ । बोक्सी,बालविवाह जस्ता सामाजिक कुरीतिहरुका कारण महिला माथि हुने हिंसा विद्यमान छ । अन्धविश्वास, कुरीति, कुसँस्कार, घरेलु तथा महिला हिंसा हुने परिप्रेक्ष्यमा शान्तिसुरक्षा कायम राख्ने काम चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

उपलब्ध राजस्वको बाँडफाँट, करको बाँडफाँट लगायत स्थानीय स्रोत परिचालनबाट प्राप्त स्रोतको पनि प्राथमिकीकरण गरी लगानी गर्नु आर्थिक दृष्टिकोणले ठूलो चुनौती छ ।

निर्धारित समयमा गाउँपालिका द्वारापारित योजना कार्यान्वयन गर्न क्षमतायुक्त जनशक्तिको सु-निश्चित गर्ने काम चुनौतीपूर्ण छ ।

२.५ दीर्घकालिन सोच

"चौंकुने दिगो विकासको मुल आधारः सुशासन, समृद्धि र पर्याप्त पूर्वाधार"

दीर्घकालिन सोचमा परिदृष्टि गरिएका समृद्धिका आकांक्षाहरु पूर्वाधार विकासको माध्यमद्धारा आर्थिक समृद्धि हासिल गर्न निर्देशित रहेका छन। आर्थिकरुपमा चलायमान सडक संजाल, व्यवस्थित बस्ति, स्वच्छ उर्जा, विद्युतिय सूचना प्रविधि र गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्यसेवाको विस्तारबाट आर्थिक तथा सामाजिक समृद्धिको परिकल्पना गरिएको हो । पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट व्यवसायिक कृषितथा उद्यमशिलताको विकास गरी आम्दानी, रोजगारी र उच्च जीवनस्तर यापनका अवसरका साथ समृद्धि हासिल हुने भनिएको हो ।

२.६ लक्ष्य

" उत्पादनशिल तथा सुरक्षित पूर्वाधार र गुणस्तरीय सेवा प्रवाहमार्फत दिगो आर्थिक विकासका आधार तयार गर्ने "

२.७परिमाणात्मक लक्ष्य

आवधिक योजना अवधिमा हासिल गरिने समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य तालिका नं. ७ मा दिईएको छ ।मानव विकास सूचकाङ्क,आर्थिक वृद्धिदर,निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसङ्ख्या,औषत आयु,प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय जस्ता स्थानीयतहले उपलब्धी योगदान गर्ने सूचकहरुको आधारवर्षको तथ्याङ्क राष्ट्रियस्तर र प्रदेशस्तरको सालाखाला अङ्कलाई आधार मानिराखिएकोछ । राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक सालाखाला अङ्कको अधिनमा रही सोही प्रवृत्तीमा परिमाणात्मक लक्षहरु अनुमान प्रक्षेपण गरिएको हो ।साथै घरधरी सर्वेक्षण, २०७७ मा प्राप्त भएका तथ्याङ्कहरु स्थानीयस्तरको उपलब्धी प्रक्षेपणका लागि आधार मानिएकोछ ।

तालिका नं. ७:आवधिक योजनाको समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य

सूचक	इकाई	आधार वर्ष (आ.व. ०७६/७७ को अवस्था)	०७९/८०	०८३/८४
मानव विकास सूचकाङ्क*	सूचकांक	०.५३८	०.५६	०.६०
आर्थिक वृद्धिदर*	प्रतिशत	५.७	९	१४
निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसङ्ख्या*	प्रतिशत	२८.९	२२	१०
प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय*	अमेरिकी डलर	६०६	८००	१२००
कृषि क्षेत्रको बृद्धि दर*	प्रतिशत	४.४	८	१८
आफ्नो उत्पादनबाट वर्षभरी खान पुग्ने परिवार	प्रतिशत	१३.६६	१५	२०
कृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या (कृषि र पशुपन्छी पालन)	प्रतिशत	८१.४९	७७	७०
खानामा खर्च हुने कुल आम्दानीको अंश	प्रतिशत	२६.४८	२०	१२
कृषि उपज बेचविखन गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	७.९२	१२	२५
मापदण्ड अनुसार बनेका आवास घर	प्रतिशत	०	४	१०

बाह्रै महिना सवारी साधन संचालन हुने सडक	कि.मी.	२८०	३२०	३७०
वन बुट्यान क्षेत्र	प्रतिशत	८३.३३	८४	८४
बेरोजगारी	प्रतिशत	२.२२	१.५	०.५
महिला घरमुली हुने घर परिवार सङ्ख्या	प्रतिशत	१७.४७	२२	३०
पाइपबाट खानेपानी सुविधा पुगेको परिवार	प्रतिशत	६८	७५	९०
औषत आयु*	वर्ष	६६.८	६८	७०
साक्षरता दर	प्रतिशत	८९.१३	९२	९६
गाउँपालिकको सेवावाट सन्तुष्ट जनसङ्ख्या	प्रतिशत	–	७०	८०

**कर्णाली प्रदेशको लक्ष हासिल गर्न समेत योगदान पुर्याउन प्रक्षेपण गरिएका लक्षहरु सङ्घीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट तत्तत् लक्ष हासिल गर्न प्राप्त हुनुपर्ने सबैप्रकारका अनुदानको निरन्तरतामा निर्भररहने ।*

२.८प्रमुख रणनीति

आवधिक योजनाले परिलक्ष्यित गरेको आर्थिक सम्मृद्धि तथा पर्याप्त पूर्वाधारको दीर्घकालिन सोच तर्फ अग्रसर हुन तथा माथी उल्लेखित परिमाणात्मक लक्ष्य हासिल गर्न देहायका समग्र रणनीतिहरुअवलम्बन गरिनेछ । यी रणनीतिहरु परिवर्तन सम्बाहकउत्पादनशिल,गुणस्तरीय पूर्वाधार सञ्जालीकरण निर्माण,व्यवसायिककृषि मार्फतरोजगारी सृजनारप्रविधियुक्त सेवा प्रवाह प्रवर्द्धन हुनेछ ।

- गाउँपालिकाको दिगो आर्थिक श्रोत व्यवस्थापन गर्न करको दायरा विस्तार गरीराजश्व प्रशासन चुस्त तथामितव्ययी बनाउने ।
- कृषि उद्यम तथा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न सकिने तुलनात्मक लाभका क्षेत्रको पहिचान गरी लगानी बढाउने ।
- कृषि क्षेत्रको व्यवसायिकरणका लागि क्षमता विकास प्रविधि हस्तान्तरण तथा अनुदान गर्ने ।
- बजार पहिचान तथा बजारीकरणमा सहजिकरण गर्ने ।
- सबैयाममा सञ्चालन हुने सिंचाइ आयोजनाबाट पानीको न्यायोचित बाँडफाँड गर्ने ।
- अन्तर स्थानीय तह अन्तर जिल्ला अन्तर प्रदेश र राष्टिय महत्व बोकेका उद्मम तथा क्षेत्रसँग स्थानीय आयोजनालाइ सम्बन्ध स्थापित गर्ने ।
- वेरोजगार युवावर्गको क्षमता विकास मार्फत सृजित अवसरमा पहुँच बढाउने ।
- गुणस्तरीयशिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवामा पहूँच बढाउने ।
- भूउपयोग नीति कार्यान्वयन गर्दा उच्च पहाड समथर चुरे तथा नदी तटिय क्षेत्रको भूविशेषता तथा समुदायस्तरको विपद् उत्थानशिलतालाई उपयोग गर्ने ।
- उपभोक्ता समितिबाट संचालन हुने आयोजनाको दिगो व्यवस्थापन लागि संयन्त्र तयार गर्ने ।
- दीर्घकालिन तथा ठूलास्तरका आयोजनाहरु सञ्चालन गर्न साझेदारी तथा सहकार्य बढाउने ।
- सबैप्रकारका सेवा प्रवाहमा उपभोक्ता हितलाई सर्वोपरी मानी पारदर्शीता अवलम्वन गर्ने ।

२.९प्रमुख विकास नीति

माथि उल्लेखित प्रमुख रणनीतिका आधारमा विषयक्षेत्रगत विकासका लागि लिनुपर्ने विस्तृत कार्यनीतिहरु कार्यपालिकाले वार्षिकरुपमा तर्जुमा गर्नेछ । आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेको परिमाणात्मक लक्ष्य हासिल गर्नका लागिसमग्र आर्थिक सम्बन्ध जोड्न सबै विषयक्षेत्र सँग अन्तरसम्बन्धित रहने देहायका विकास नीतिहरु अवलम्बन गरिनेछ ।

- उच्च प्रतिफल, आम्दानी तथा रोजगारी सृजना गर्ने क्षेत्रमा लगानी केन्द्रित गर्ने ।
- कृषिको व्यवसायिकरण गरी प्रतिस्पर्धी र रोजगारमुखी बनाउने ।
- उत्पादनशिल पूर्वाधार निर्माणलाई समयमैसम्पन्न गर्न आर्थिक स्रोत विनियोजन प्राथमिकता दिने ।
- स्वास्थ्य तथा शिक्षामा समन्यायिक पहुँच स्थापित गर्ने ।
- मझौला तथा ठूलास्तरका आयोजना कार्यान्वयनमा अन्तरसरकारी सहकार्य गर्ने ।
- लक्षित वर्गका लागि आत्मनिर्भरताका अवसर सृजना गर्ने ।
- समुदायस्तरको विपद्उत्थानशिल क्षमता बलियो गराउने ।
- विद्युतिय सूचना प्रविधिको उपयोग गरी सेवा प्रवाहलाई चुस्त, जनमुखी र पारदर्शी बनाउने ।

२.१० आवधिक योजनाको प्राथमिकता क्षेत्र

पहिलो प्राथमिकता क्षेत्र - उत्पादनशिल पूर्वाधार विकास

दोस्रो प्राथमिकता क्षेत्र- व्यवसायिक कृषि तथा रोजगारी

शिक्षा र स्वास्थ्य जस्ता आधारभूत सेवाहरुमा स्थानीय बासिन्दाको पहुँचको अवस्था सामान्य रहेको परिप्रेक्षमा ती सेवाहरुको गुणस्तर अभिवृद्धिआगामीदिनका लागि लगानीयोग्य क्षेत्रका रुपमा रहेका छन ।साथै गुणस्तरीय सेवा प्राप्ति र खरिदका लागि जनस्तरको क्रयशक्ति अभिवृद्धि गर्न सहयोगी रोजगारी सहितको आर्थिक उद्यमहरु स्थापना र विकासका लागि पूर्वाधारको आवश्यकता रहेकोले क्रमिक प्राथिमताका क्षेत्र निर्धारण गरिएको हो ।

२.११ वित्तीय व्यवस्थापन

स्थानीय तहको आर्थिक कार्य प्रणालि सम्बन्धी संवैधानिक प्रावधान, राष्ट्रिय आर्थिक नीति र सङ्घ तथा प्रदेशसँगको आर्थिक अन्तरसम्बन्धलाई मुख्य आधारका रुपमा लिइवित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी विश्लेषण र प्रक्षेपण गरिएको छ ।गाउँपालिकाले पाँचवर्षको अवधिमा प्रतिव्यक्ति वार्षिक आयझण्डै दोब्बर पुर्याउन,कृषि क्षेत्रको बृद्धि दर४.४% बाट बढाइ कर्णाली प्रदेशको कृषि क्षेत्रको सरह वृद्धिदर हासिल गर्न, र बेरोजगारी १% भन्दा तल झार्ने (तालिका नं. ७) महत्वाकांक्षी लक्ष पूरा गर्नेतर्फ लक्षित गरिएको छ ।

गाउँपालिकाले आर्थिक सम्वृद्धि हासिल गर्न सरकारी, सहकारी, सामुदायिक, निजी र गैरसरकारी क्षेत्र तथा विकास साझेदारको एकिकृत र समन्वयात्मक भूमिका लाई आधार मानेको छ ।

आवधिक योजनाको वित्तीय प्रक्षेपण गर्दा आ.व २०७६/७७ लाई आधार वर्षका रुपमा र आ.ब. २०७७/७८ को स्वीकृत कार्यक्रम तथा बजेटर आन्तरिक राजस्वको रकमलाई आधार बर्षको रुपमा लिएरपछिल्ला आ.ब.हरुको प्रक्षेपण गरिएको छ । आयव्यय प्रक्षेपण गर्दा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा

व्यवस्थित स्थानीय राजस्व परामर्श समिति, स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति र बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिका निर्णयहरुलाई समेत प्रक्षेपणको आधार मानिएको छ । आर्थिक प्रक्षेपण गर्दा औसत आर्थिक बृद्धि र राजस्व बृद्धिको सम्भावना तथा गाउँपालिकाले गर्नसक्ने थप प्रयासका आधारमा हरेक आ.व. मा अनुमानित १० % वृद्धिदरले गरिएको छ ।

२.११.१ आयस्रोत

गाउँपलिकाको प्रमुखआर्थिक स्रोतमा नेपालको संविधान र अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनद्वारा व्यवस्थितवित्तीय हस्तान्तरण अन्तर्गत सङ्घीय सरकार र प्रदेश सरकारद्वारा वार्षिक रूपमा उपलव्ध हुने समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, विशेष अनुदान, सम्पूरक अनुदान, र राजस्व बाँडफाँट वापत प्राप्त हुने रकम छन भने सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारबाट प्रत्यायोजित अधिकार अन्तर्गत प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, सामाजिक सुरक्षा रकम आदि र वैदेशिक अनुदानतर्फ अर्थ मन्त्रालयको संयोजनमा प्राप्त हुने रकम छन ।यसैगरी आन्तरिक स्रोत तर्फ गाउँपालिकाले विगत देखि असुल गर्दै आएको आन्तरिक स्रोतलाई लिइएको छ । आन्तरिक लगायत अन्य आय अनुमान तालिका नं. ८ मा दिईएको छ ।

तालिका नं. ८:योजना अवधिमा उपलब्ध हुनेआय प्रक्षेपण

बजेटका श्रोतहरु	वार्षिक प्रक्षेपण (आर्थिक बर्ष अनुसार रकम रु. हजारमा)						
	०७६/७७ को यथार्थ	०७७/७८	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	कूल
आन्तरिक आय रकम (स्थानीय तहको कर तथा गैरकर रकमहरू	२५६१.७४	२८१७.९१	३०९९.७१	३४०९.६८	३७५०.६४	४१२५.७१	१७२०३.६५
सङ्घीय सरकारबाट राजस्व बाँडबाँड प्राप्त रकम	५९०५३.५	६४९५८.८५	७१४५४.७४	७८६००.२१	८६४६०.२३	९५१०६.२५	३९६५८०.२८
प्रदेश सरकारबाट राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकम	५०६.८४	५५७.५२	६१३.२८	६७४.६	७४२.०६	८१६.२७	३४०३.७४
वित्तिय समानीकरण (सङ्घ)	९८७००.	१०८५७०.	११९४२७.	१३१३६९.७	१४४५०६.६७	१५८९५७.३४	६६२८३०.७१
वित्तिय समानीकरण (प्रदेश)	१०२९९.	११३२८.९	१२४६१.७९	१३७०७.९७	१५०७८.७७	१६५८६.६४	६९१६४.०७
शसर्त अनुदान (सङ्घ)	१६१३३६.	१७७४६९.६	१९५२१६.५६	२१४७३८.२२	२३६२१२.०४	२५९८३३.२४	१०८३४६९.६५
विशेष अनुदान (सङ्घ)	०.	०.	०.	०.	०.	०.	०.
समपुरक अनुदान (सङ्घ)	१८००.	१९८०.	२१७८.	२३९५.८	२६३५.३८	२८९८.९२	१२०८८.१
शसर्त अनुदान (प्रदेश)	६८९८.१५	७५८७.९७	८३४६.७६	९१८१.४४	१००९९.५८	१११०९.५४	४६३२५.२९
विशेष अनुदान (प्रदेश)	०.	०.	०.	०.	०.	०.	०.
समपुरक अनुदान (प्रदेश)	७२०५.६७	७९२६.२४	८७१८.८६	९५९०.७५	१०५४९.८२	११६०४.८	४८३९०.४७
सरकारी क्षेत्र जम्मा	**३३८५९३.५**	**३७२४५२.८**	**४०९६९८.१**	**४५०६६७.९४**	**४९५७३४.७३**	**५४५३०८.२**	**२२७३८६१.८३**
गैसस, अगैसस, विकास साझेदारबाट संचालित कार्यक्रमबाट लगानी रकम	३०००.	३३००.	३६३०.	३९९३.	४३९२.३	४८३१.५३	२०१४६.८३
सङ्घीय/ प्रदेश सरकारबाट प्रत्यायोजित अधिकार अन्तर्गत प्राप्त हुने कार्यक्रम बजेट	१०१९९९	११२१९८.९	१२३४१८.७९	१३५७६०.६७	१४९३३६.७४	१६४२७०.४१	६८४९८५.५
समुदाय, सहकारी, निजी तथा	०.	०.	०.	०.	०.	०.	०.

बजेटका श्रोतहरु	वार्षिक प्रक्षेपण (आर्थिक बर्ष अनुसार रकम रु. हजारमा)						
	०७६/७७ को यथार्थ	०७७/७८	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	कूल
गैसस लगानी							
लगानी योग्य कुल अनुमानित रकम	४५३३५९.९	४९८६९५.९	५४८५६५.४८	६०३४२२.०३	६६३७६४.२३	७३०१४०.६५	३०४४५८८.२८

सङ्घीय पन्ध्रौं योजना, कर्णाली प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाले लिएको राजश्व सुधारको लक्ष्य तथा सबै तहका सरकारहरुको वार्षिक बजेटको बृद्धिदरका आधारमा योजना अवधिमा कूल रु ३ अर्ब ४ करोडलगानी योग्यआय हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।सो मध्ये गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतको हिस्सा रु. १ करोड ९८ लाख (०.५७%) छ । सार्वजनिक खर्चका लागिगाउँपालिकाको संचित कोषवाट कूल रु.२ अर्ब २७ करोड(७४.६९%), विकास साझेदार संस्थाबाट रु २करोड १ लाख(०.६६%), गाउँपालिकाको बजेट संरचना बाहिर प्रत्यायोजित कार्यक्रम अन्तर्गत क्षेत्रगत आधारमा आवधिक योजनामा गरिने अनुमानित रु. ७० करोड ५१ लाख (२३.१६%)परिचालन हुनेअनुमान छ ।

२.१२चालु र पूँजीगत खर्च

आ.व. २०७६/७७ को गाउँपालिकाको यथार्थ आय रु. ३४ करोड ८३ लाख(तालिका नं. ८)रहेकोमा सोही आ.व. मा यथार्थ खर्च रु. ३० करोड ३१ लाख मात्र हुन सकेको देखिन्छ(तालिका नं. ९) ।आर्थिक बर्ष २०७४/७५ देखि आ.व २०७६/७७ सम्ममा सङ्घीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त भएको अनुदानमा भएको औसत बृद्धि प्रतिशत,आ.व. २०७६/७७ को यथार्थ खर्च तर्फ संघीय विशेष अनुदान रु. १ करोड र प्रदेश विशेष अनुदान रु. ४० लाख गरी रु. १ करोड ४० लाख बजेट हस्तान्तरण नभएको तथा समपुरक अनुदान तर्फको हस्तान्तरित रु. ७२ लाख खर्च हुन नसकेको अवस्थालाई आधार मानी चालु खर्चमा हरेक वर्ष १० % तथा पुँजीगत खर्चमा १५ % का दरले अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ । आवधिक योजना अवधिमा सार्वजनिक क्षेत्रबाट कूल रु. २ अर्ब १५ करोड खर्च प्रक्षेपण(तालिका नं. ९) मध्ये रु. १ अर्ब २८ करोड चालु खर्च (५९.६८%) र पुँजीगत खर्च रु. ८३ करोड ५७ लाख(४०.३२%) हुने अनुमान गरिएको छ ।चालु खर्चमा उच्च शिक्षक तथा कर्मचारीको तलबको हिस्सा उच्च रहेको छ । जसका कारण पूँजीगत खर्चको अनुपात कम देखिएको छ ।योजना अवधिको अनुमानित चालु र पूँजीगत खर्च तालिका नं. ९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ९:चालु र पूँजीगत खर्च(रु. हजारमा)

बजेट श्रोत	आ व २०७६/७७			आ व २०७७/७८		आ व ०७८/७९		आ व २०७९/८०		आ व २०८०/८१		आ व २०८१/८२		पाँच वर्षको कुल जम्मा		
	चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	चालु	पूँजीगत	चालु	पूँजीगत	चालु	पूँजीगत	चालु	पूँजीगत	चालु	पूँजीगत	जम्मा
गाउँपालिकाकोबार्षिक आन्तरिक आय रकम	१०७७.९२	३२८.	१४०५.९२	११८५.७१	३७७.२०	१३०४.२८	४३३.७८	१४३४.७१	४९८.८५	१५७८.१८	५७३.६७	१७३६.००	६५९.७३	७२३८.८९	२५४३.२३	९७८२.१२
संघीय सरकारबाटराजस्व बाँडबाँड प्राप्त रकम	४८८६८.४२	२०४७४.९९	६९३४३.४१	५३७५५.२६	२३५४६.२४	५९१३०.७९	२७०७८.१७	६५०४३.८७	३११३९.९०	७१५४८.२५	३५८१०.८९	७८७०३.०८	४११८२.५२	३२८१८१.२५	१५८७५७.७२	४८६९३८.९७
प्रदेश सरकारबाटराजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकम	४९२.	१५०.	६४२.	५४१.२०	१७२.५०	५९५.३२	१९८.३८	६५४.८५	२२८.१३	७२०.३४	२६२.३५	७९२.३७	३०१.७०	३३०४.०८	११६३.०६	४४६७.१४
वित्तिय समानीकरण (संघ)	७२४७.८६	५२०३०.०३	५९२७७.८९	७९७२.६५	५९८३४.५३	८७६९.९१	६८८०९.७१	९६४६.९०	७९१३१.१७	१०६११.५९	९१०००.८५	११६७२.७५	१०४६५०.९७	४८६७३.८०	४०३४२७.२४	४५२१०१.०४
वित्तिय समानीकरण (प्रदेश)	३०५१.३२	५७३८.४	८७८९.७१	३३५६.४५	६५९९.१६	३६९२.१०	७५८९.०३	४०६१.३१	८७२७.३९	४४६७.४४	१००३६.५०	४९१४.१८	११५४१.९७	२०४९१.४८	४४४९४.०५	६४९८५.५३
शसर्त अनुदान (संघ)	१३०४९३.६९	१२३१२.८८	१४२८०६.५७	१४३५४३.०६	१४१५९.८१	१५७८९७.३६	१६२८३.७८	१७३६८७.१०	१८७२६.३५	१९१०५५.८१	२१५३५.३०	२१०१६१.३९	२४७६५.६०	८७६३४४.७३	९५४७०.८५	९७१८१५.५८
विशेष अनुदान (संघ)	०	०	०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
समपुरक अनुदान (संघ)	०	८१२५.२५	८१२५.२५	०.००	९३४४.०४	०.००	१०७४५.६४	०.००	१२३५७.४९	०.००	१४२११.११	०.००	१६३४२.७८	०.००	६३००१.०६	६३००१.०६
शसर्त अनुदान (प्रदेश)	०	१२७४९.२५	१२७४९.२५	०.००	१४६६१.६४	०.००	१६८६०.८८	०.००	१९३९०.०२	०.००	२२२९८.५२	०.००	२५६४३.३०	०.००	९८८५४.३५	९८८५४.३५
विशेष अनुदान (प्रदेश)	०	०	०	०	०	०	०.००	०	०.००	०	०	०	०	०.००	०.००	०.००
समपुरक अनुदान (प्रदेश)	०	०	०	०	०	०	०.००	०	०.००	०	०	०	०	०.००	०.००	०.००
जम्मा	१९१२३१.२१	१११९०८.७८	३०३१४०.	२१०३५४.३३	१२८६९५.१२	२३१३८९.७६	१४७९९९.३९	२५४५२८.७४	१७०१९९.३०	२७९९८१.६१	१९५७२९.१९	३०७९७९.७८	२२५०८८.५७	१२८४२३४.२३	८६७७११.५६	२१५१९४५.७९
प्रतिशत	६३.०८	३६.९२	१००	६२.०४	३७.९६	६०.९९	३९.०१	५९.९३	४०.०७	५८.८६	४१.१४	५७.७७	४२.२३	५९.६८	४०.३२	१००

योजना अवधिमा उपलब्ध हुनसक्ने पुंजीगत खर्चको प्रक्षेपित अनुमान८३ करोड ५७ लाख छ । योजना अवधिमा आवश्यक खर्चको कुल ४ करोड ८९ लाख (५.५४%)अपुग हुने देखिन्छ ।यसरी न्यून हुनआउने रु. ४ करोड ८९ लाख पालिकास्तरमा भएको छलफल तथा उपलव्ध विवरणका आधारमा सार्वजनिक, सहकारी, निजी र गैरसरकारी (राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय) क्षेत्रबाट परिचालन हुने अनुमानछ ।

२.१३ खर्चको क्षेत्रगत बाँडफाँट

आर्थिक बर्ष २०७४/७५ देखि आ.व २०७६/७७ सम्मगाउँपालिकाको स्वीकृत क्षेत्रगत बजेट बाँडफाँटको अनुपात र प्राथमिक क्षेत्रमा लगानी गरिनुपर्ने नीति अनुरुप जम्मा रु. ९१ करोड ४२ लाख खर्च हुने अनुमान गरिएको छ । जसमध्ये आर्थिक विकास क्षेत्रमा २६.५७ %, सामाजिक विकास क्षेत्रमा ३३.५७ %, पुर्वाधार विकास क्षेत्रमा ३१.९ %, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रमा ५.७१ % र संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रमा २.२४ % हुने गरी क्षेत्रगत बाँडफाँड गरिएको छ । सङ्घीय तथा प्रदेश तहको आवधिक तथा वार्षिक योजनामा सडक तथा यातायात, रोजगार, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाका भवन, गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्य र खानेपानी जस्ता क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखेको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै उपर्युक्त क्षेत्रमा लागत साझेदारी अभिबृद्धि हुने प्रवृतिको निरन्तरतालाई आधार मानेर पूर्वाधार तथा सामाजिक विकास क्षेत्रमा लागत साझेदारीलाई जोड दिइएको छ । पूर्वाधार क्षेत्रमा लागत साझेदारीको अंश उच्च हुनु र क्षेत्रगत बाँडफाँडमा विद्यालय तथा स्वास्थ्य चौकी भवन सामुदायिक भवन खेल मैदान जस्ता पूर्वाधार क्षेत्रसँग सम्बन्धित उपक्षेत्र सामाजिक विकास क्षेत्रमा र सिंचाई उपक्षेत्र आर्थिक विकास अन्तरगत राखिएका कारण पहिलो प्राथमिकता क्षेत्रमा तुलनात्मक रुपमा न्यून देखिएको छ । बजेटको क्षेत्रगत अनुपात वितरण (आ.व २०७७/७८ को मूल्यमा)तालिका नं. १० मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १०: खर्चको क्षेत्रगत अनुपात वितरण

विषयक्षेत्र	कुलअनुमानितखर्च (रु. हजार)	प्रतिशत
१. आर्थिकविकास	२४२९२५	२६.५७
२. सामाजिकविकास	३०६९५७	३३.५७
३. पुर्वाधारविकास	२९१६७०	३१.९
४. वन, वातावरणतथाविपद्व्यवस्थापन	५२२००	५.७१
५. संस्थागतविकासतथा सुशासन	२०५००	२.२४
कुलजम्मा	**९१४२५२**	**१००**

२.१४ खर्च व्यहोर्ने स्रोतहरू

आवधिक योजनामा प्रक्षेपित खर्च जुटाउन अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणका साथै आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू पनि परिचालन गर्नु पर्नेछ । कुल बजेटमा आन्तरिक स्रोतको हिस्सा १प्रतिशतभन्दा कम छ र सङ्घ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने रकममा खर्चको निर्भरता रहेको छ । आगामी वर्षहरूमा पनि सङ्घ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरणमा क्रमिक वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका नं ८ को प्रक्षेपण अनुसार सङ्घबाट कूल रु. २ अर्ब ४८ करोड वित्तीय हस्तान्तरण हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । यसमा वित्तीय समानीकरण अनुदान रु.७६ करोड १५ लाख(३०.७६%), सशर्त अनुदान रु. १२करोड ४५ लाख(५०.२८%), राजस्व बाँडफाँड रु. ४५ करोड ५६ लाख(१८.४%), र समपूरक अनुदान रु. १करोड ३९ लाख(०.५६%) प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ ।

यसै गरी प्रदेशबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, राजस्व बाँडफाँड, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदानबाट गरी करिब रु.१९करोड २२ लाख हजार वित्तीय हस्तान्तरण हुने अनुमान गरिएको छ । यसमा वित्तीय समानीकरण अनुदानमा रु ७ करोड ९५ लाख (४१.३५%), सशर्त अनुदानमा रु. ५करोड ३२ लाख (२७.६९%), समपुरक अनुदान रु ५ करोड ५६ लाख (२८.९३) र राजश्व बाँडफाँड स्वरूप रु.३९ लाख (२.०३%) प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ ।

२.१५ बहुपक्षीय स्रोत परिचालन

आवधिक विकास योजना अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु सञ्चालनका लागि सह–वित्तीयकरण एवं सहकार्यको रणनीतिलाई अवलम्वन गर्दै सार्वजनिक, सहकारी नीजि क्षेत्र र राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरु लगायतवाट पूरक स्रोत कूल रु. २३ करोड १५ लाख परिचालन हुने अनुमान गरिएको छ ।

स्थानीय श्रोतको सीमितताका कारण एक करोडभन्दा बढी लागत भएकाकार्यक्रम तथा आयोजनाको कार्यान्वयन विद्यमान अभ्यास,सङ्घीय तथा प्रादेशिक योजनामा रहेका कार्यक्रम र सम्भाव्यताका आधारमा सङ्घ, प्रदेश, संसद विकास कोष तथा विकास साझेदार संस्थाबाट औसत १० प्रतिशत लागत साझेदारीबाट सम्पन्न गरिनेछ ।

<u>सार्वजनिक क्षेत्र</u>

गाउँपालिकामा सहकारी तथा निजी क्षेत्रको अवस्था कमजोर रहेकोले बढीभन्दा बढी स्रोतहरु सार्वजनिक क्षेत्रबाट नै परिचालन गर्नु पर्ने अवस्था छ । सार्वजनिक क्षेत्रवाट परिचालन हुन सक्ने वित्तीय स्रोतहरुको अधिकतम परिचालन गर्दा समेतकूल लगानीको करिब ०.५७% भन्दा बढी गर्नसकिने स्थिति नरहेकोले सङ्घ र प्रदेशबाट प्राप्त हुन सक्ने अनुदानहरुमा निर्भर रहनुपर्ने स्थिति छ । अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण माथिको निर्भरतालाई कम गर्न आगामी दिनहरुमा आन्तरिक राजस्वका नया स्रोतहरुको सम्भाव्यतालाई हेरिनु पर्नेहुन्छ । प्रत्यायोजित कार्यक्रमका लागि सङ्घीय सरकारबाट रु ८ करोड४० लाख र प्रदेश सरकारबाट रु २ करोड १६ लाख गरी आवधिक योजनाको अवधिमा प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरुमा कूल रु. १० करोड ५६ परिचालन हुने अनुमान गरिएको छ ।

<u>सहकारी क्षेत्र</u>

गाउँपालिकामासक्रिय रुपमा सञ्चालनमा रहेका सहकारी क्षेत्रबाट करिब ४ करोड ८३ लाख वार्षिक लगानी हुने देखिन्छ । सहकारीबाट कृषि तथा पशुपालन, तरकारी तथा फलफूत खेती, लघु उद्योगको विस्तार लगायतका क्रियाकलापहरुमा लगानी हुनसक्ने सम्भावना देखिन्छ । सहकारी क्षेत्रको विस्तारका सम्भावनाका आधारमा करिव रु.३२ करोड ४९ लाख को लगानी हुने अनुमान गरिएको छ ।

<u>निजी क्षेत्र</u>

सडक पूर्वाधारको क्रमिक विस्तार भइरहेको सन्दर्भमा गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्था, साना व्यापारिक प्रतिष्ठान लगायत अन्य व्यवसायबाट रोजगारी तथा आर्थिक उपार्जनमा योगदान

पुगेको छ । वैदेशिक रोजगारीबाट आम्दानीबाट लगानी बढ्ने अपेक्षा गरिएको छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा पर्यटन लगायत उद्योग व्यवसाय प्रवद्र्धनात्मक नीतिका कारण निजी क्षेत्रवाट आवधिक योजनाको अवधिमा करिव रु.३ करोड ४२ लाख लगानी हुने अनुमान गरिएको छ ।

राष्ट्रिय /अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था

गाउँपालिकाको विकासका आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न विभिन्न क्रियाशील राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैससहरु बाट आ.व २०७६/७७ मा करिव रु. ३० लाख खर्च भएको छ । राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैससहरुवाट आवधिक योजनाको अवधिमा करिब रु. २ करोड ३१ को लगानी हुने अनुमान गरिएको छ ।

लागत साझेदारी

स्थानीय सरकारको आफ्नो श्रोतको सीमितताका कारण यस योजनाको कुल खर्च रु.२ अरब ४६ करोड ३० लाख रहेकोमा रु. ७४ करोड २१ लाख ६२ हजार गाउँपालिकाको आफ्नै श्रोतबाट व्योहोरिनेछ । रु. एक करोडभन्दा बढी लागत भएकारु. १ अरब ७२ करोड ९ लाख बराबरका आयोजनाहरुका हकमा योजनाको प्राथमिकता,आयोजनाको कार्यान्वयन क्षमता, र सम्भाव्यताका आधारमा सङ्घ, प्रदेश, संसद विकास कोष तथा विकास साझेदार संस्थासँग औसत १० % गाउँपालिकाको तर्फबाट लागत साझेदारीबाट सम्पन्न गरिनेछ । प्रस्तावित खर्चको प्रकृतिअनुसार खर्च विवरण तालिका नं. ११ प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ११:खर्चको प्रकृति

खर्चको प्रकृति	अनुमानित खर्च रु. हजारमा	प्रतिशत
गाउँपालिकाको आफ्नै खर्चमा कार्यान्वयन हुने	७४२१६२	३०.१३
१० %लागत साझेदारीमा कार्यान्वयन हुने	१७२०९००	६९.८७
योजना अवधिमा गाउँपालिकाको अनुमानित खर्च	९१४२५२	३७.१२
योजना अवधिको कुल अनुमानित खर्च जम्मा	२४६३०६२	१००

परिच्छेदतीन
विषयक्षेत्रगत योजना

परिच्छेददुइमाउल्लेखगरिएकोलक्ष्यप्राप्तिकालागिविषयक्षेत्रगतरुपमालिइनेलक्ष्य, रणनीतितथाकार्यनीतिरनतिजातथारणनतिककार्यक्रम/आयोजनायसपरिच्छेदमाप्रस्तुतगरिएकोछ। गाउँपालिकालेवार्षिकबजेटतथायोजनातर्जुमागर्दाविषयक्षेत्रगतरुपमाउपलब्धहुनसक्नेबजेटकोसिमातथाअन्यमार्गदर्शनपठाउनुपर्नेकानुनीप्रावधानरहेकोलेयोजना/कार्यक्रमविषयक्षेत्रगतरुपमातर्जुमागरिएकोछ। गाउँपालिकाले योजना/कार्यक्रमहरुको परिमाणात्मक लक्ष, सूचक,रउपलब्धीसम्बन्धीविवरणहरु परिवर्तनकोसिद्धान्तअनुसरण गर्दै नतिजामूलकतालिकामातयारगरिएकोछ। लक्षितनतिजाप्राप्तिकालागिसामान्य योजना/कार्यक्रमहरुका अतिरिक्त केही प्रमुखकार्यक्रमतथाआयोजनाहरु राखिएकाछन। गाउँपालिकाकोसमष्टिगतविकास कार्यक्रमहरुकोएकीकृतनतिजातालिकालाईयसपरिच्छेदमाविषयक्षेत्रगतरुपमाप्रस्तुतगरिएकोछ।

गाउँपालिकालेआफ्नो स्रोतको आङ्कलन गरी निर्धारित लक्ष प्राप्तिका लागि योजना/कार्यक्रमहरुको तर्जुमा र स्रोत विनियोजन गर्दा विभिन्न देहायकाविषयलाईप्राथमिकतादिएको छ । साथै यी आधारहरुमा योजना/कार्यक्रमहरुको सहभागितामूलक तवरले विषयक्षेत्रगत रुपमा प्राथमिकीकरण गरी प्राथिमकता क्रम समेतदिइएको छ ।

- आर्थिक विकास तथा गरिवी निवारणमा प्रत्यक्ष योगदान,
- उत्पादनमूलक तथा छिटो प्रतिफल प्राप्त गर्ने,
- स्थानीय श्रोत साधनको अधिकतम उपयोग,
- लक्षित वर्गलाई लाभ पुर्याउने,
- लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरणमा अभिबृद्धि,
- दिगो विकास तथा वातावरणिय संरक्षण सम्बर्द्धन, र
- भाषिक तथा सांस्कृतिक पक्षको जगेर्ना ।

आवधिक योजनाले लिएको क्षेत्रगत प्राथमकिता र ती प्राथमिकता सम्बद्ध प्रमुख कार्यक्रमहरु विषयक्षेत्रगतरुपमायस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ ।कार्यक्रमहरु नयाँ वा क्रमागत भनी सङ्केत गरिएका छन ।नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट लागत साझेदारीका कार्यक्रम अन्तर्गत प्राप्तहुने समपूरक अनुदानका लागि लागत साझेदारीमा कार्यान्वयन हुने भनी सङ्केत गरिएका आयोजनाहरुको आवश्यकता, प्राथमिकता, सम्भाव्यता, लागत, प्रतिफल, प्राविधिक क्षमतासम्बन्धी विवरण पुन:परिक्षण गरिनुपर्छ ।लागत साझेदारीमा कार्यान्वयन हुने आयोजनाहरुमा गाउँपालिकाको तर्फबाट १० प्रतिशत लागत साझेदारी हुनेछ ।

लागत साझेदारीका कार्यक्रम अन्तर्गत सङ्केत गरिएका कार्यक्रमहरु(स्थानीय गौरवका आयोजना समेत) आयोजनाको रुपमा वार्षिक गाउँ विकास योजनामा समावेश गर्दै बजेट विनियोजन गरी कार्यान्वयनमा लगिनेछ ।

३.१ आर्थिक विकास

विषयक्षेत्रगत लक्ष्य: दिगो आर्थिक विकासका आधारहरु तयार भएको हुने ।	
रणनीति	**कार्यनीति**
१. कृषि उत्पादन बृद्धिका लागि सिँचाई, प्रविधि, उत्पादन सामग्री, प्राविधिक सेवा तथा कर्जाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।	१.१ मल, बीऊ, विरुवा, उन्नत जातको नस्ल, प्रविधि, भण्डारण, प्रसोधन र प्राविधिक सेवाको उपलब्धता सहज गरिनेछ । १.२ बाँझो तथा कम उपयोग भएको उवर्र जमिनमा कुलो तथा लिफ्टिङ्गका माध्यमबाट बाह्रै महिना उपलब्ध हुने सिँचाई सुविधा विस्तार गर्ने । १.३ उच्च प्रतिफल भएका अदुवा खेती, बेसार खेती, तरकारी खेती, बाख्रापालन, मौरीपालन र कुखुरापालन क्षेत्रको पकेट क्षेत्र घोषण गरिनेछ । १.४ सामुहिक खेती, साझेदारी एवं सहकारी खेतीलाई विस्तार गरिनेछ ।
२. पर्यटन, उद्योग तथा व्यवसायको विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारको विकास तथा प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने ।	२.१ कर्णाली तथा भेरी नदी तटिय क्षेत्रमा जल यात्रा र मनोरञ्जन तथा आथित्य केन्द्रका लागि पूर्वाधार विकास गरिनेछ । २.२ यातायत, विद्युत उर्जा तथा सूचना प्रविधिको उपलब्धता सहज गराइ उद्योग विकासका अवशर सृजना गरिनेछ । २.३ उच्च मुल्य तथा बजारको सहजता हुने वस्तुको उत्पादनका लागि अचार निर्माण, गलैंचा बुनाइ तथा कमडा बुनाइसम्बन्धी तालिम तथा व्यवसाय सञ्चालनका लागि सहयोगको व्यवस्था गरिनेछ ।
३. रोजगारी तथा आम्दानीका अवसरहरु सृजना गर्ने ।	३.१ व्यवसायिक कृषि, पशुपालन र उद्योग तथा व्यवसाय सञ्चालन गर्न तरकारी खेती, नगदेवाली, मौरीपालन, बाख्रापालन, अचार तयारी, सवारी चालक तालिम, प्रविधि, परामर्श तथा सहज कर्जाको व्यवस्था गरिनेछ । ३.२ शिक्षक, प्रहरी, लोक सेवा आयोग परिक्षा तयारीका लागि कक्षा संचालन गरिनेछ । ३.३ डकर्मी, सिकर्मी, पलम्बिङ्ग, वाइरिङ्ग, मोवाइल मर्मत तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

नतिजा खाका

क.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (७७/७८–०८१/८२)
१	कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा व्यवसायिकतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।	परम्परागत कृषि पेशामा आवद्ध जनसङ्ख्या	प्रतिशत	१८.३८	१०.८
		खेती गरिएको क्षेत्रफल	प्रतिशत	१२.२२	१५
		सिंचित क्षेत्रफल	हेक्टर	१७५४	३५००
		तरकारी खेती गरिएको क्षेत्रफल	रोपनी	९४०	१६००

विषयक्षेत्रगत लक्ष्य: दिगो आर्थिक विकासका आधारहरु तयार भएको हुने ।					
रणनीति		कार्यनीति			
		वार्षिक फलफूल उत्पादन	क्विन्टल	४९७७	१००००
		वार्षिक नगदे बाली	क्विन्टल	१२०६	२५००
		वार्षिक माछा उत्पादन	के.जी	१६८४	२०००
		व्यवसायिक कृषि फर्म	सङ्ख्या	१३	८०
		वार्षिक मह उत्पादन	केजी	१६८०	३०००
२	पशुपन्छीजन्य उत्पादनको गुणस्तर तथा परिमाणमा बृद्धि भएको हुनेछ ।	पशुपन्छीपालन क्षेत्र	प्रतिशत	६२.६२	७५
		आवद्ध कृषक सङ्ख्या	सङ्ख्या	१८	२२
		व्यवसायिक पशु पन्छीपालन फर्म	सङ्ख्या	११०	२००
		दुध उत्पादन गाई	लिटर	१४६९	१००००
		भैसीको दुध	लिटर	१७५४	१२०००
		मासु उत्पादन खसी बोका	के.जी.	६९९९९	२०००००
		राँगाको मासु	के.जी.	३२५	५००००
		सुगर बंगुर	के.जी.	४८६२	९७२४
		कुखुरा	के.जी.	११७९५	१८३५०
		अण्डा	गोटा	८३५२१	२६४२५०
३	उद्योग तथा व्यवसायको अभिबद्धि भएको हुनेछ ।	उद्योग सङ्ख्या	सङ्ख्या	६	३०
		स्थानीयस्तरमा संचालनमा रहेका व्यवसायिक फर्म	सङ्ख्या	५६९	७००
		स्थानीय व्यवसायबाट हुने वार्षिक कारोवार रकम	रु हजारमा	८८०९२	५०००००
		बेरोजगारीको सङ्ख्या	सङ्ख्या	३८३	०
		स्थानीय उद्योग तथा व्यवसायमा रोजगार व्यक्ति	जनसङ्ख्या	८४५	३०००
		व्यवसायिक सीपमुलक तालिम लिने	सङ्ख्या	१८८	५००
४	पर्यटकीय क्षेत्रको प्रवद्र्धन र पर्यटन व्यवसायमा गुणात्मक सुधार भएको हुनेछ ।	पर्यटकीय क्षेत्रमा संलग्न व्यवसाय	सङ्ख्या	६१	१००
		वार्षिक पर्यटक आगमन	सङ्ख्या	३५२५०	७५०००
		पर्यटन क्षेत्रमा रोजगार	सङ्ख्या	१८३	७००
		होटल	सङ्ख्या	६१	१००
		पर्यटन क्षेत्रबाट वार्षिक आम्दानी	रु हजारमा	१००००	३००००

विषयक्षेत्रगत लक्ष्य: दिगो आर्थिक विकासका आधारहरु तयार भएको हुने ।					
रणनीति		कार्यनीति			
५	वित्तीय सेवामा सबैको सहज पहूँच स्थापित भएको हुनेछ ।	बैंङ्क तथा वित्तीय संस्थामा खाता हुने घरधुरी	प्रतिशत	४०.११	१००
		बैंङ्क तथा वित्तीय संस्थाको लगानी	रु हजारमा	८५९३१	१२०००
		सहकारी क्षेत्रको लगानी	रु हजारमा	४८३९१	८००००
		औपचारिक क्षेत्रबाट ऋण लिने घरधुरी	प्रतिशत	७५.५९	९५

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

आर्थिक विकास क्षेत्रका प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाको कुल लागत रु ३० करोड १४ लाख मध्ये कुल रु २३ करोड ६४ लाखका कार्यक्रम गाउँपालिकाको आफ्नै लागतमा र रु ६५ लाख लागत साझेदारीमा गरी जम्मा रु २४ करोड २९ लाख अनुमान गरिएको छ । लागत साझेदारीमा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम @ चिन्हले सङ्केत र स्थानीय गौरबका आयोजनालाई * चिन्हले सङ्केत गरिएको छ ।

नतिजा क्षेत्र	योजना प्रस्ताव	नयाँ/क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं./स्थल	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)	प्राथिमकता क्रम
१ कृषि विकास						४५०२५	
कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा व्यवसायिकतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	उन्नत जातका बीउ वितरण कार्यक्रम	क्रमागत	पटक	५	सबै वडामा	५०००	१३
	कृषकसमूह तालिम	क्रमागत	जना	५००	सबै वडामा	८००	२७
	कृषि पकेट क्षेत्र*	नयाँ	स्थान	१०	उत्पादकत्वका आधारमा सबैस्थानमामकै,गहुँ,अदुवा, वेसार, तरकारी)	८०००	१
	फलफूल खेती विकास कार्यक्रम(आँप/केरा)	नयाँ	पटक	५	२,७,८,९ र १०	११२५	७
	सुन्तला/कागती विस्तार	नयाँ	पटक	५	१,३,४,५,६ वडा	५००	३१
	स्थानीय तथा उन्नत बिउ उत्पादन प्रशोधन	नयाँ	सङ्ख्या	१०	सबै वडा	३०००	२९
	कृषि उपज संकलन केन्द्र@	नयाँ	सङ्ख्या	१०	सबै वडा	१००००	८
	ढुवानीकालागि साधन खरीद	नयाँ	गाडी	२	गाउँपालिकास्तरमा	८०००	४४
	प्राविधिक दरबन्दी@	नयाँ	सङ्ख्या	१०	सबै वडामा	२००००	१७
	कृषि औजार(हाते ट्रयाक्टर, पम्प सेट, थ्रेसर,मेसिन,टनेल प्लास्टिक,स्प्रेयर टयांकी) अनुदान	नयाँ	पटक	५	सबै वडामा	५०००	१४

	कृषि बिमा प्रचार प्रसार कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	सबै वडामा	१००	३०
	कृषिमा क्षेत्र क्षतिपुर्ती कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	सबै वडा	५००	३४
	चिस्यान केन्द्र स्थापना*	नयाँ	सख्या	१	गापास्तरीय	१००००	२
२ पशु विकास						**४४४००**	
पशुपन्छीजन्य उत्पादनको गुणस्तर तथा परिमाणमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	उन्नत जात पशुपालन विस्तार	क्रमागत	पटक	५	सबै वडामा	२५००	८
	उन्नत डाले घाँस नर्सरी	क्रमागत	पटक	५	गापा स्तरीय	७००	३२
	पशु नस्ल सुधार कार्यक्रम	क्रमागत	पटक	५	सबै वडामा	३०००	९
	व्वसायिक गाईपालन	नयाँ	पटक	५	सबै वडामा	२५००	१५
	व्वसायिक भैसीपालन	नयाँ	पटक	५	सबै वडामा	२५००	१६
	बाखापालन पकेटक्षेत्रमा लागतसाझेदारी@	नयाँ	पटक	५	६,५,४,३,१ वडामा	१५०००	२
	अष्ट्रोलप कुखुरा पालन	नयाँ	पटक	५	सबै वडामा	५००	१०
	टर्की पालन	नयाँ	पटक	५	सबै वडामा	१००	१२
	माछापालन व्यवसायिकता विकास	नयाँ	पटक	५	सबै वडामा	१०००	३४
	डिपिंग र ड्रेविज	नयाँ	पटक	५	सबै वडामा	१०००	३३
	पशुपन्छी खोप सेवा	नयाँ	पटक	५	सबै वडामा	२५००	२३
	औषधि खरिद	क्रमागत	पटक	५	सबै वडामा	६०००	२२
	व्यवसायिक कृषक समूह कृषकहरूलाई तालिम	क्रमागत	पटक	५	सबै वडामा	३५००	१८
	हाट बजार स्थापना	नयाँ	सङ्ख्या	१	गाउँपालिकास्तर	१०००	११
	कृत्रिम गर्भाधान सेवा	क्रमागत	पटक	५	सबै वडामा	२०००	२१
	पशुपन्छी संकलन केन्द्र	नयाँ	सङ्ख्या	१	गापा	२०००	१९
	प्राविधिक कर्मचारी व्यवस्था	नयाँ	सङ्ख्या	५	५ बाँकी वडामा	८०००	१३
	पशुपन्छी विकास भवन	नयाँ	सङ्ख्या	१	गाउँपालिका	३०००	३५
	पशुपन्छी इकाई विस्तार @	नयाँ	सङ्ख्या	६	सबै वडामा	१००००	२४
	दुध उत्पादन डेरी साझेदारी	नयाँ	सङ्ख्या	१	८, १ र ९ वडामा	१००	३७
३ सिंचाई						**११८७००**	
सिंचाई सुविधाको गुणस्तर तथा	सिंचाई सुविधा विस्तार	क्रमागत	सङ्ख्या	५३	-जुम्लाह मुल मोतिसेरा कुलो वडा नं	१०३७००	४

उपलब्धतामा विस्तार भएको हुनेछ ।					७ र ८ -राइसाल सिंचाई कुलो वडा नं ७ -तल्लो सान्नेघारी कुलो वडा नं ७ -डावर खोला चाकरवाडा कुलो वडा नं ७ -डोप्का तल्लो गुटु कुलो वडा नं ८ -भावरखोला विउरेनी वडा नं ८ -खाटेसल्ला कुलो वडा नं ७ -कोलगाड कुलो वडा नं ७ -सिम सिंचाई कुलो वडा नं ७ -सान्नेघारी सिंचाई कुलो वडा नं ७ -ठूलो खोला धामीसैन सिंचाई कुलो वडा नं १ -कोट खोला सिमली सिंचाई कुलो वडा नं १ -राजी खोला पाल्पा घाट सिंचाई कुलो वडा नं २ -तल्लो पानी सिंचाई कुलो वडा नं १ -मौरी वन सिंचाई कुलो वडा नं ३ -सिमल खेत सिंचाई कुलो वडा नं ३ -हल्दुखेत सिंचाई कुलो वडा नं ३ -माथीभावर रातीमाटे सिंचाई कुलो वडा नं ६ -वेतान खोला भावर सिंचाई कुलो वडा नं ५ -छरछर साउने डाँडा खेतसिंचाई कुलो वडा नं ६ -झ्याले काँडा सिंचाई कुलो वडा नं ६ -बाँसपानी सिंचाई कुलो वडा नं ६		

					-खोटेसल्ला भेरी लाग्ने सिंचाई कुलो वडा नं ७ -औला टाकुरा सिंचाई कुलो वडा नं ७ -जुम्याहा मुल रान सिंचाई कुलो वडा नं ७ -सिस्नेरी सल्लेपानी सिंचाई कुलो वडा नं १ -सिमकुलो वसन्तपुर सिंचाई कुलो वडा नं ८ -खोप्टी सिरान सिंचाई कुलो वडा नं ६ -नाउली चाल्सी सिंचाई कुलो वडा नं ४ -नाउली कोरे सिंचाई कुलो वडा नं ४ -माथिल्लो नाउली सिल्केघारी सिंचाई कुलो वडा नं ४ -ढोर पुर्व सिंचाई कुलो वडा नं ४ -माथिल्लो डङखोला सिंचाई कुलो वडा नं ४ -कराइचे सिंचाई कुलो वडा नं ४ -सेरा जैसुर सिंचाई कुलो वडा नं ४ -कोसेगाउँ सिम सिंचाई कुलो वडा नं ४ -कराले सिंचाई कुलो वडा नं ४ -तुरकी चौर सिंचाई कुलो वडा नं १ -साता सिंचाई कुलो वडा नं १ -पश्चिम बोजी सिंचाई कुलो वडा नं ४ -कडेरुख सिंचाई कुलो वडा नं १		

					-माथिल्लो सल्लेपानी सिंचाई कुलो वडा नं १ -माथी भावर इरज सिंचाई कुलो वडा नं ६ -साउने छतिवन रुख सिंचाई कुलो वडा नं ६ -भुम्क पश्चिम सिंचाई कुलो वडा नं ४ -भुम्क बीच सिंचाई कुलो वडा नं ४ -ज्युनारी ताल तल्लो कुलो वडा नं ६ -भक्काने ढाव सिंचाई कुलो वडा नं ६ -सिम पोखरी सिंचाई कुलो वडा नं ६ -सिम रान सिंचाई कुलो वडा नं ६ -सिम कालिका स्थान सिंचाई कुलो वडा नं ६ -कोल गाड ज्युनारीताल वडा नं ६ -ब्युरेनी भावर खोला वडा नं ६		
	लिफ्ट सिंचाई कार्यक्रम	क्रमागत	सङ्ख्या	३	-कुमाल लिफ्ट सिंचाई वडा नं १० -केवडी लिफ्ट सिंचाई वडा नं १० -घाट गाउँ लिफ्ट सिंचाई वडा नं १०	६०००	३६
	सिंचाई संरचना सुधार	क्रमागत	पटक	५	गाउँपालिकास्तर	९०००	२०
४ उद्योग तथा व्यवसाय						**२६२००**	
उद्योग तथा व्यवसायको अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	साबुन उद्योग संचालन	क्रमागत	सङ्ख्या	१	वडा नं ६	५०००	४०
	औद्योगिक ग्राम स्थापना@	नयाँ	सङ्ख्या	१	गाउँपालिकास्तर	१००००	३९
	कच्चा पदार्थ संकलन केन्द्र	नयाँ	सङ्ख्या	१	गाउँपालिकास्तर	५०००	२५
	लघु घरेलु उद्योग प्रवर्द्धन	नयाँ	पटक	५	सबै वडामा फर्निचार उद्योग, क्रसर उद्योग,चाउमिन, पाउरोटी,विस्कुट उद्योग,मसला उद्योग,जडीबुटी उद्योग आदि	५०००	६
	सीपमूलक तालिम	नयाँ	पटक	५	सबै वडा	१००००	३

	इट्टा उद्योग सम्भाव्यता अध्ययन	नयाँ	पटक	१	सबै वडा	२००	४३
५ वित्तीय सेवा तथा सहकारी						**१४००**	
वित्तीय सेवामा सबैको सहज पहूँच स्थापित भएको हुनेछ ।	एक घर एक खाता	नयाँ	घरधुरी	३२०१	खाता नभएका घरधुरीमा	५००	३७
	सहकारी क्षमता वृद्धि	नयाँ	पटक	५	सबै सकृय सहकारी	५००	४२
	सहकारी शिक्षा तालिम	नयाँ	पटक	५	सबै सकृय सहकारी	४००	४१
६ पर्यटन						**७२००**	
पर्यटकीय क्षेत्रको प्रवद्र्धन र पर्यटन व्यवसायमा गुणात्मक सुधार भएको हुनेछ ।	राफ्टिङसञ्चालन पूर्वाधार विकास	नयाँ	स्थान	२	कर्णाली तथा भेरी	५०००	५
	पर्यटकीय क्षेत्रको सौन्दर्यकरण		स्थान	२	वडा नं ४ को वासुधारा, जगन्नाथ मन्दिर तथा कुण्ड ताल, वडा नं १ को धन राख्ने गुफा कोतदरवार र वडा नं ७ को भैरवस्थान मन्दिर	७००	२६
	पर्यटकीय क्षेत्र प्रचार प्रसार	नयाँ	पटक	५	मुख्य शहर, राजमार्ग, वेभसाइट तथा स्थानीयस्तर	५००	२८
	धार्मिक पर्यटकीय क्षेत्र विकास	नयाँ	स्थान	२	वडा नं ९ को घाट गाउँ दोविल्ला शिव मन्दिर, विशाल बजारको कृष्ण मन्दिर तथा राम मन्दिर र वडा नं ८ को बुद्ध विहार	१०००	३८
गाउँपालिकाको आफ्नै श्रोतबाट कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम जम्मा						**२३६४२५**	
प्रस्तावित लागतको लागत साझेदारीका कार्यक्रमको १० प्रतिशत जम्मा						**६५००**	
आर्थिक क्षेत्र कुल जम्मा						**२४२९२५**	

३.२सामाजिक विकास

विषय क्षेत्रगत लक्ष्य: स्वस्थ तथा सुसंस्कृत समाजको निर्माण भएको हुने ।	
रणनीति	**कार्यनीति**
१. माध्यमिक, प्राविधिक तथा उच्च शिक्षाका सहज पहुँच तथा गुणस्तर	१.१ बाल विकास केन्द्रमा सबै बाल बालिकाको पहुँच कायम गर्न आवश्यकता अनुसार बाल विकास केन्द्रको स्थापना गरिनेछ । १.२ विद्यालयमा मापदण्डअनुसारको भवन, पर्खाल, शौचालय, पुस्तकालय र विद्युत तथा इन्टरनेट उमेर समुहका सबै बाल बालिकालाई विद्यालयमा भर्ना हुने वातावरण तयार गरिनेछ । १.३ शिक्षाको गुणस्तर कायम गर्न पर्याप्त जनसक्ति, क्षमता विकास, शिक्षण सामाग्री तथा नियमित अनुगमन गरिनेछ ।

विषय क्षेत्रगत लक्ष्य: स्वस्थ तथा सुसंस्कृत समाजको निर्माण भएको हुने ।	
रणनीति	**कार्यनीति**
अभिबृद्धि गर्ने ।	१.४ स्थानीय स्तरमा क्याम्पस तहको शिक्षा हासिल गर्ने अवसर उपलब्ध गराउन स्नातक तहको पठन पाठन सञ्चालनका लागि आवश्यक पहल गरिनेछ ।
२. चिकित्सकिय स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच तथा आधारभुत स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर अभिबृद्धि गर्ने ।	२.१ स्थानीयस्तरमा अस्पताल स्थापना तथा सञ्चालन गरिनेछ । २.२ स्वास्थ्य संस्थाको भवन, सामग्री, उपकरण, औषधी, इन्टरनेट सुबिधाको व्यवस्था गरिनेछ । २.३ स्वास्थ्य संस्थामा प्रयाप्त जनशक्ति तथा क्षमता विकास तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । २.४ पोषण तथा स्वस्थ आनिवानीको विकास गर्न नियमित परामर्श तथा जनचेतना वृद्धिलाई नियमित गरिनेछ ।
३. आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडी परेको वर्गको क्षमता विकास तथा आत्मनिर्भरताका अवसर सृजना गर्ने ।	३.१ महिला, अपांग, आदिवासी तथा जनजाति र दलितका लागि स्वरोजगारी तथा आत्मनिर्भरताका लागि कृषि तथा उद्यममा आधारित तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । ३.२ महिला, दलित, अपांगता भएका व्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिकमाथी हुने सबै किसिमका विभेद तथा उपिडनलाई निषेध गरिनेछ । ३.३ छुवाछुत तथा सामाजिक विभेद अन्त्य गर्न सर्वपक्षिय अन्तरकृयाबाट कार्य योजना तयार गरिनेछ ।
४. युवा लक्षित व्यवसायिक सीप विकास, उद्यमशिलता तथा स्वरोजगारीका अवसर सृजना गर्ने ।	४.१ युवाका लागि कृषि, उद्योग तथा व्यवसायसँग सम्बन्धी तालिम, परामर्श तथा सहयोग उपलब्ध गराइने छ । ४.२ गणस्तरीय खेल मैदान तथा खेल प्रशिक्षणको व्यवस्था गरी खेलमा व्यवसायिकता अवसर सृजना गरिनेछ । ४.३ लोक सेवा तथा शिक्षक सेवा आयोगको तयारी कक्ष सञ्चालन गरिनेछ ।

नतिजा खाका

क्र.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (७७/७८–०८१/८२)
१	विद्यालय शिक्षाको	साक्षरता दर	प्रतिशत	८९.१३	९६

	गुणस्तर र पहुँचमा बृद्धि भएको हुनेछ ।	प्रारम्भिक वाल विकास केन्द्र	सङ्ख्या	४६	६०
		विद्यालय वाहिर रहेका वालवालिका	सङ्ख्या	३७६	५०
		कक्षा ८को औषत जिपिए	अंक	२.१८	३
		कक्षा १० को औषत जिपिए	अंक	२.२६	३
		कक्षा १२ को औषत जिपिए	अंक	२	३
		सिकाइमा विद्युतिय सूचना प्रविधिको उपयोग गर्ने मावि	सङ्ख्या	४	१०
		कक्षा दोहोर्याउने विद्यार्थी	सङ्ख्या	७२१	१५०
		विज्ञान प्रयोगशाला भएका मावि	सङ्ख्या	६	१०
		प्रारम्भिक वाल विकासको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना हुने बाल वालिका सङ्ख्या	सङ्ख्या	४६.६	८०
		क्याम्पस	सङ्ख्या	०	१
		पक्की विद्यालय भवन	सङ्ख्या	५५	१००
२	गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तार भएको हुनेछ ।	संस्थागत सुत्केरी	प्रतिशत	६०	९०
		स्वास्थ्य संस्थासम्म पुग्न लाग्ने समय १ घण्टाभन्दा कम रहेको	सङ्ख्या	७३	९५
		अस्पताल पुग्न लाग्ने औषत समय	घण्टा	३	१.५
		मापदण्डअनुसारका भवनरहेका स्वास्थ्य संस्था	सङ्ख्या	१	९
		बृद्धि अनुगमन गरिएका मध्ये कुपोषित वालवालिका	प्रतिशत	९.९५	१.५
		क्षयरोगी सङ्ख्या	सङ्ख्या	२८	०
		मलेरिया	सङ्ख्या	४	०
		स्वास प्रस्वासजन्य संक्रमण दर	प्रति हजार	६६८	२००
		प्रोटोकल अनुसार ४ पटक गर्भजाँच गर्ने महिला	प्रतिशत	५१	९०
		उत्तर प्रसुति सेवा प्राप्त गर्ने महिला	प्रतिशत	८	९०
		दक्ष प्रसुतिकर्मीबाट सुत्केरी	प्रतिशत	१९.८	१००
		दोस्रो दादुरा खोप लिने वालवालिका	प्रतिशत	५७	९५
		झाडा पखला संक्रमण दर	प्रति हजार	४३०	२००
		योग प्रशिक्षण	पटक	०	५
३	स्वच्छ खानेपानीमा पहुँच तथा सरसफाइजन्य	पाइप धाराको पानी उपयोग गर्ने घरपरिवार	सङ्ख्या	३६३६	५३४५
		पाइप धारा	सङ्ख्या	८८१	४०००

	आनिवानीको विकास भएको हुनेछ ।	सार्वजनिक शौचालय	सङ्ख्या	५	१०
		शौचालय उपयोग गर्ने घरधुरी	सङ्ख्या	५००३	५३४५
		फोहोर मैला वर्गिकरण गरी व्यवस्थापन गर्ने घरधुरी	सङ्ख्या	०	२०००
४	लक्षित वर्गको क्षमता, आत्मविश्वास तथा अवसरमा बृद्धि भएको हुनेछ ।	घरेलु हिंसाबाट पिडित महिला सङ्ख्या	वार्षिक सङ्ख्या	१२५	०
		लैगिक हिंसाबाट पिडित भइ न्यायिक समितिमा आउने महिला सङ्ख्या	वार्षिक सङ्ख्या	१०	१
		घरवार विहिन वाल वालिका	सङ्ख्या	१९	०
		सकृय लक्षित वर्ग सञ्जाल	सङ्ख्या	२	७
		वाल विवाहित जनसङ्ख्या	सङ्ख्या	१००१	०
		प्राविधिक क्षेत्रमा जानकार महिला	सङ्ख्या	११७	२००
		सीपमूलक तालिम प्राप्त लक्षित वर्गको जनसङ्ख्या	सङ्ख्या	८००	३३००
		उद्यम व्यवसायमा संलग्न अपांग	सङ्ख्या	०	१००
		जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा तथा ज्ञान हस्तान्तरण केन्द्र	सङ्ख्या	०	१०
		अनाथालय	सङ्ख्या	१	२
५	खेलकुद, व्यवसाय तथा सामाजिक क्षेत्रमा युवा सहभागिता बृद्धि भएको हुनेछ ।	व्यवसायिक खेलाडी	सङ्ख्या	५	१०
		गुणस्तरीय खेल मैदान	सङ्ख्या	०	१०
		रंगशाला	सङ्ख्या	०	१
		कवर्ड हल	सङ्ख्या	०	१
		स्थानीयस्तरमा प्रशिक्षण दिइने खेल	सङ्ख्या	०	३
		कृषि तथा व्यवसायमा संलग्न युवा	सङ्ख्या	२६९	५००
६	स्थानीय कला संस्कृतिको संरक्षण तथा संवद्र्धन भएको हुनेछ ।	संरक्षित कला	सङ्ख्या	०	३
		प्रोत्साहित कलाकार	सङ्ख्या	४	१०
		स्थानीय कला तथा संस्कृतिसम्बन्धी अध्ययन र प्रकाशन	सङ्ख्या	०	१
		मौलिक कला तथा संस्कृति प्रदर्शनी	सङ्ख्या	०	५

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

सामाजिक विकास क्षेत्रका प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाको कुल लागत रु ६६ करोड १७ लाख मध्ये रु २६ करोड ७५ लाखका कार्यक्रममध्ये गाउँपालिकाको आफ्नै लागतमा र रु ३ करोड ९४ लाख लागत साझेदारीमा गरी जम्मा रु ३० करोड ६९ लाख अनुमान गरिएको छ । लागत साझेदारीमा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम @चिन्हले र स्थानीय गौरबका आयोजनालाई * चिन्हले सङ्केत गरिएको छ ।

नतिजा क्षेत्र	योजना प्रस्ताव	नयाँ/क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं./स्थल	बजेट अनुमान	प्राथमिकता क्रम

						(रु. हजारमा)	
१ शिक्षा						९३६००	
विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर तथा पहुँचमा वृद्धी भएको हुनेछ ।	वाल विकास केन्द्र स्थापना	नयाँ	वाल विकास केन्द्र	१४	बालबिकास नभएका विद्यालयहरुमा	१४००	१४
	विद्यालय भवन निर्माण@*	नयाँ	भवन	४५	वडा नं १ देखि १०	१६२०००	४
	विद्यालय शौचालय निर्माण@	नयाँ	शौचालय	३०	३० विद्यालयमा	२१०००	३०
	विद्युतिय पुस्तकालय	नयाँ	विद्यालय	१०	१० मावि	६०००	३६
	सार्वजनिक पुस्तकालय स्थापना	नयाँ	संख्या	१	गुटु क्षेत्र	२०००	२२
	विद्यालयमा सूचना प्रविधि विस्तार	क्रमागत	विद्यालय	१५	कक्षा ६ भन्दा माथी पढाइ हुने विद्यालय	१००००	२१
	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना	नयाँ	सामुदायिक सिकाई केन्द्र	७ वटा	वडा नं. १, २, ४, ५ ६ ७ ९	१४००	५९
	विद्यालय घेरावार निर्माण	नयाँ	विद्यालय	२०	बाँकी सवै	८५०००	४६
	शिक्षक तालिम	क्रमागत	जना	२००	सवै वडा	१५००	१८
	विज्ञान प्रयोगशाला निर्माण	क्रमागत	विद्यालय	१०	१० वटा माविमा	६५००	१९
	शिक्षक जनशक्ति व्यवस्था @	क्रमागत	जना	५०	गाउँपालिका भर	२००००	१३
	विद्यालय भवन मर्मत	क्रमागत	सङ्ख्या	२०	गाउँपालिका भर	४०००	३८
	प्रारम्भिक वाल विकास सहजकर्ता क्षमता विकास तालिम	क्रमागत	पटक	५	सबै वालविकास	५०००	५९
	अविभावक शिक्षा कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	गाउँपालिका भर	५०००	४९
	प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम (शिक्षक, कर्मचारी, विव्यस)	नयाँ	पटक	५	गापा	१०००	२५
	अतिरिक्त कृयाकलाप संचालन	क्रमागत	पटक	५	सबै विद्यालय	१५००	४८
	सरोकारवाला अन्तरकृया कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	सबै विद्यालय	२०००	५७
	साक्षरता कक्षा सञ्चालन	नयाँ	पटक	५	पालिका भर	२०००	४७
	स्थानीय पाठ्क्रम निर्माण (मगर, राजी, नैतिक (वुद्ध र बैदिक)	नयाँ	पटक	१	पालिकास्तर	३०००	२०
	विशेष शिक्षा कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तर	२५००	५६
	विद्यालय फर्निचर निर्माण	क्रमागत	डेस्क वा वेन्च	१०००	गाउँपालिका भर	५०००	२९
	स्वच्छ खानेपानी व्यवस्थापन	क्रमागत	विद्यालय	३०	पालिका भर	३०००	१७
	सिकाइ उपलब्धी परिक्षा तथा नतिजा	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तर	२०००	५५

	विश्लेषण						
२ स्वास्थ्य तथा पोषण						**१३३४५७**	
गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको विस्तार तथा पहुँचमा वृद्धी भएको हुनेछ ।	स्वास्थ्य संस्था भवन निर्माण@*	क्रमागत	सङ्ख्या	५	वडा नं. १, ५, ६, ७ र ९	३४०००	१०
	स्वास्थ्य संस्था भवन निर्माण@*	नयाँ	सङ्ख्या	४	वडा नं. २, ३, ४, ८	२७२००	१६
	गर्भवती समुह अन्तरकृया कार्यक्रम	क्रमागत	पटक	१२०	सबै वडा	३०९६०	२६
	उत्तर प्रस्तुती सेवा विस्तार (अनमि परिचालन)	नयाँ	जना	५००	सबै वडा	१२५०	२४
	स्वास्थ्य व्यवहार परिवर्तनका लागि आमा समुह परिचालन	नयाँ	आमा समुह	१२०	सबै वडा	४१२८०	३१
	वर्थिङ सेण्टर विस्तार	नयाँ	स्थान	८	लागम, राग, साल्म, पुच्मा, धनरास, सोभान चौर, माया ताल, वडा नं. ७	२००००	८
	अस्पताल स्थापना@	क्रमागत (सङ्घीय सरकारबाट)	सङ्ख्या	१	विजौरा	१००००	२
	वर्थिङ सेण्टरका लागि जनसक्ति व्यवस्थापन	क्रमागत	जना	८	लागम, राग, साल्म, पुच्मा, धनरास, सोभान चौर, माया ताल, वडा नं. ७	१४६६४	९
	क्षयरोगी तथा मेलेरिया रोगी खोजपडताल कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५०	सबै वडामा	१०००	३२
	गर्भवतीका लागि युएसजी सेवा	नयाँ	पटक	६०	सबै स्वास्थ्य संस्थामा	२६८३	२३
	एम्वुलेन्स सेवा	नयाँ	वटा	३	घारटगाउँ, विजौरा, गुटु	४५००	११
	स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम@	नयाँ	घरपरिवार	५९८	गाउँपालिका भर	९००००	५
	स्वास्थ्य संस्थामा अनलाईन रिपोर्टीङ सेवा शरुआत	नयाँ	पटक	१०	सामुदायीक स्वास्थ्य ईकाई र आधारभुत स्वास्थ्य इकाईमा (१० स्थानमा)	१०००	५४
३ खानेपानी तथा सरसफाई						**९५००**	
स्वच्छ खानेपानीमा पहुँच तथा सरसफाइजन्य आनिवानीको विकास भएको हुनेछ ।	स्वच्छ खानेपानी व्यवस्था(एक घर एक धारा)@*	क्रमागत	धारा	१०००	सबै वडा	१००००	१
	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	नयाँ	सङ्ख्या	५	बाँकी वडा	५०००	२७
	सबैघर शौचालय निर्माण	क्रमागत	घरधुरी	३५०	सबै वडा	१५००	२८
	टोल विकास समितिका लागि फोहोर	नयाँ	पटक	५	सबै वडा	२०००	३७

	व्यवस्थापन प्रशिक्षण						
४ लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण						**५२४००**	
लक्षित वर्गको क्षमता, आत्मविश्वास तथा अवसरमा वृद्धी भएको हुनेछ ।	महिला विकास सहकारी भवन निर्माण	क्रमागत	वटा	१०	सबै वडा	१००००	४०
	महिला संजाल भवन निर्माण	क्रमागत	वटा	८	वडा नं. १,२, ३, ५,६,७, ९, १०	८०००	४२
	लक्षित वर्ग सञ्जाल कृयाशिलता	नयाँ	वटा	७	महिला, दलित, अपांग, जेष्ठ नागारिक, आदिवासी जनजाति, बालवालिका	२००	४३
	वाल क्लव गठन तथा कृयाशिलता	नयाँ	वटा	१०	हरेक वडा १	१००	४४
	किशोरी समुह गठन तथा कृयाशिलता	नयाँ	वटा	१०	हरेक वडा १	१००	४५
	जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा तथा ज्ञान हस्तान्तरण केन्द्र	नयाँ	वटा	१०	हरेक वडा १	५०००	४१
	महिला स्वरोजगार कार्यक्रम (सिलाइ बुनाइ, टपरी निमार्ण, ढाका बुनाइ, गलैंचा निर्माण, तरकारी खेती, च्याउ खेती, माछापालन, पशुपालन, मिठाइ उत्पादन) *	क्रमागत	जना	१०००	सबै वडा	१२०००	३
	अपांग स्वरोजगार कार्यक्रम (स्वीटर बुनाइ, काष्ठ सामाग्री तयारी, कपडामा वुट्टा भर्ने) *	नयाँ	जना	१००	सबै वडा	२०००	१५
	दलित परम्परागत सीप प्रवद्र्धन कार्यक्रम	नयाँ	जना	१५०	सबै वडा	३०००	६
	आदीवासी जनजाती स्वरोजगार (गाई पालन भैंसी पशुपालन तरकारी, बंगुरपालन, कुखुरापालन, माछापालन, च्याउ खेती) *	नयाँ	जना	१५०	सबै वडा	३०००	७
	अनाथालय व्यवस्थापन	क्रमागत	सङ्ख्या	१	वडा नं. ७	३०००	३९
	दुर्वसनका लागि जनचेतना तथा	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	१०००	५३

	परामर्श कार्यक्रम						
	सबै प्रकारका हिंसा पिडितका लागि संरक्षण इकाई	नयाँ	सङ्ख्या	१	पालिकास्तरमा	५०००	५१
५ युवा तथा खेलकुद						७०००	
खेलकुद, व्यवसाय तथा सामाजिक क्षेत्रमा युवा सहभागिता वृद्धी भएको हुनेछ ।	खेलाडी प्रशिक्षण कार्यक्रम	नयाँ	जना	७५०	पालिकास्तर ३ खेलमा	१०००	
	रंगशाला निर्माण @*	क्रमागत	सङ्ख्या	१	वडा नं. ८	१००००	३३
	एक वडा एक खेल मैदान@	नयाँ	सङ्ख्या	९	वडा नं ८ बाहेकका वडामा	१००००	३४
	कवर्ड हल निमार्ण	नयाँ	सङ्ख्या	१	वडा नं. ८	२०००	३५
	युवा स्वरोजगार कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	सबै वडा	२०००	१२
६ कला भाषा तथा संस्कृति						११०००	
स्थानीय कला संस्कृतिको संरक्षण तथा संवद्र्धन भएको हुनेछ ।	प्रतिभा प्रोत्साहन	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तर	१०००	५०
	मौलिक कला तथा गीत प्रतियोगिता	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तर	५०००	५८
	मन्दिर गुम्बा संरक्षण कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तर	५०००	५२
गाउँपालिकाको आफ्नै श्रोतबाट कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम जम्मा						२६७५३७	
प्रस्तावित लागतको लागत साझेदारीका कार्यक्रमको १० प्रतिशत जम्मा						३९४२०	
सामाजिक क्षेत्र कुल जम्मा						३०६९५७	

३.३पूर्वाधार विकास

विषय क्षेत्रगत लक्ष्य: सुरक्षित तथा गुणस्तरीय पूर्वाधारको विस्तार भएको हुने ।	
रणनीति	**कार्यनीति**
१. सबै महिना सञ्चालन हुने सडक पूर्वाधार विकास गर्ने ।	१.१ सडक गुरुयोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । १.२ सडक संजालले नसमेटिएका वस्तिमा पुग्नेगरी सडक सञ्जाल विकास गरिनेछ । १.३ सडक निर्माणमा प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार, अन्य स्थानीय तह, विकास साझेदार संस्थासँग साझेदारी गरिनेछ । १.४ सडक यातायातलाई सुरक्षित गराइ स्तरोन्नती गरिनेछ ।

२. सुरक्षित आवास, व्यवस्थित वस्ति तथा सार्वजनिक निर्माण गर्ने ।	२.१ व्यवस्थित वस्ति विकासका लागि सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान गरी वस्ति विकास गरिनेछ । २.२ राष्ट्रिय भूउपयोग नीतिलाई स्थानीयता अनुकुल हुनेगरी कार्यान्वयन गरिनेछ । २.३ निर्माणधिन सडकको गुणस्तर कायम गर्न तथा समय मै सम्पन्न गर्न आवश्यक पहज, समन्वय तथा सहजिकरण गरिनेछ । २.४ सडक निर्माणलाई दिगो तथा भुक्षयको रोकथाम गर्न बायो ईन्जिनियरिङ्ग अवधारणालाई आत्मसात गरिनेछ ।
३. विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा र सूचना प्रविधिको पहुँच विस्तार गर्ने ।	३.१ राष्ट्रिय प्रसारण लाईन विस्तार छिटो विस्तार गर्न समन्वय तथा सहकार्य गरिनेछ । ३.२ स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुन सक्ने लघु, साना तथा मझौला खालका जलविद्युत आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन तथा निर्माणका लागि आवश्यक वातावरण मिलाइनेछ । ३.३ सार्वजनिक स्थलमा फ्री वाइफाई तथा विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी तथा सेवा प्रदायक कार्यालयमा इन्टरनेटको व्यवस्था गरिनेछ । ३.४ गोवर ग्याँस तथा सुधारिएको चुलोको विस्तारलाई व्यापक गराइनेछ ।

नतिजा खाका

क्र.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (७७/७८–०८१/८२)
१	नियमित तथा गुणस्तरीय सडक यातायातमा सबैको पहूँच विकास गरिनेछ ।	पक्की सडक	किलोमिटर	०.५७	५०
		ग्राभेल सडक	किलोमिटर	५२.५	३४०
		दैनिक संचालनमा रहेका सार्वजनिक सवारी साधन	सङ्ख्या	९	१६
		गाउँपालिका केन्द्र आइपुग्न लाग्ने औषत समय	घण्टा	२	०.७५
		सार्वजनिक सवारी साधन सञ्चालन हुने रुट	सङ्ख्या	४	८
२	आवास तथा सार्वजनिक निर्माण व्यवस्थित भएको हुनेछ ।	आधारभूत पूर्वाधारयुक्त व्यवस्थित बजार	सङ्ख्या	०	६
		भवन मापदण्डअनुसार बनेको घरमा वसोवास गरेको घरधुरी	सङ्ख्या	०	३५०
		भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माणसम्बन्धी दक्ष व्यक्ति	सङ्ख्या	०	२००
		भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सार्वजनिक भवन र संरचना	सङ्ख्या	०	५६
३	विद्युत तथा स्वच्छ उर्जाको उपयोग सहज	सडक वत्ती जडान भएका स्थान	सङ्ख्या	०	६

	तथा भरपर्दो भएको हुनेछ ।	विद्युत् सेवा उपलब्ध घरधुरी	सङ्ख्या	२३	५०००
		खाना पकाउन स्वच्छ ऊर्जा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	५.६१	३०
		धुवारहित चुल्हो जडान भएका परिवार	प्रतिशत	०	४०
		वार्षिक विद्युत खपत दर	युनिट	२३००	१२०००००
४	आधुनिक सूचना तथा संचार प्रविधिमा सहज पहूँच स्थापना गरिनेछ ।	टेलिभिजन उपलब्ध घरधुरी		४.६२	६०
		इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने घरधुरी		१.३७	३०
		टेलिफोन/मोबाइल प्रयोगकर्ता घरधुरी		८९.१५	९९
		फ्रि वाइफाइ जोन	सङ्ख्या	०	१५

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

पूर्वाधार विकास क्षेत्रका प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाको कुल लागत रु १ अरव १८ करोड ८७ लाख मध्ये रु १९ करोड २० लाखका कार्यक्रम गाउँपालिकाको आफ्नै लागतमा र रु ९ करोड ९६ लाख लागत साझेदारीमा गरी जम्मा रु २९ करोड १६ लाख अनुमान गरिएको छ । लागत साझेदारीमा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम @ चिन्हले र स्थानीय गौरबका आयोजनालाई * चिन्हले सङ्केत गरिएको छ ।

नतिजा क्षेत्र	योजना प्रस्ताव	नयाँ/क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं./स्थल	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)	प्राथमिकता क्रम
१. सडक तथा यातायात						२४०६७०	
नियमित तथा गुणस्तरीय सडक यातायातमा सबैको पहूँच विकास गरिनेछ ।	सडक कालोपत्रे कार्यक्रम @*	नयाँ	किलोमिटर	५०	गुटु देखि वडा नं १ को बेनीघाट, गुटु घाटगाउँहुँदै विजौरा, मोतीसेरा सान्नेघारी र मिलनचोक जुम्लेमुल	४१००००	१०
	ग्राभेल सडक निर्माण कार्यक्रम @	क्रमागत	किलोमिटर	२६०.५	वडा नं ४, ९ र १० को घाटगाउँ विजौरा २०किलोमिटर गुटु खोप्रीहुँदै कोल्लीमरा २५ किलोमिटर वडा नं १, २, ३, ४, ५ र ६ को पञ्चपुरी चौकुनेहुँदै धनरास ४५ किलोमिटर वडा नं ५ र १० को रेक्चाबाट मायाताल तथा तोश्रा हुँदै कुमाला २० किलोमिटर वडा नं ४ र ५ को विजौराबाट पुच्मा हुँदै टटाली २० किलोमिटर वडा नं ३ को बेतान हुँदै कुवागडा तथा ड्वाड्ड्वाङे १२	३९६७००	१

					किलोमिटर वडा नं ३ को खारगाडीबाट हुलाकीडाँडा हुँदै धौलिखाया तथा सिमखेत १८ किलोमिटर वडा नं १० को कुमाला झोलुङ्गेपुल बिजौरा २ किलोमिटर वडा नं १० को सरस्वती मावि देखि पक्की पुल १ किलोमिटर गाउँकार्यपालिका कार्यालय देखि माथीभावर ५ किलोमिटर वडा नं १, २ र ३ को वेतान सातसल्ली हुँदै वेनीघाट ३० किलोमिटर वडा नं ५ र ७ को भेरी लाग्ने देखि रानागैंरा रेक्चा १० किलोमिटर वडा नं ७ को जुम्लामुल साजकाडा ३ किलोमिटर वडा नं ७ र १० को गुटु लालझाडी तामाधारा घाटगाउँ १५ किलोमिटर वडा नं ८ र ६ को घाटगाउँ कोल्लीभरा ३० किलोमिटर वडा नं ८ को विशाल बजार वसन्तपुर सापकोटा सडक १ किलोमिटर वडा नं ७ को सिमखोला नेता चोक १ किलोमिटर वडा नं ६ र ७ को कालिकास्थान केलगाड माथी भावर ५ किलोमिटर वडा नं ४ र १० को बिजौरा तल्ले केवडी २ किलोमिटर वडा नं ७ र ८ को मिलनचोक खारेडाँडा लामडम्म सडक २.५ किलोमिटर वडा नं १ को साता काप्रिकाडा पाल्पा घाट ३ किलोमिटर वडा नं ३ को वेतान खारखाडी ५ किलोमिटर वडा नं २ को लगाम दानगौडा सडक ४ किलोमिटर वडा नं २ को लगाम रिङरोड २ किलोमिटर		
	सडक निर्माण कार्यक्रम ग्राभेल	नयाँ	किलोमिटर	३९	वडा नं ५ र ७ को ज्युनारीताल मालिकाडा तोश्रा ५ किलोमिटर	१०००००	७

					वडा नं ६ को डाडाखेत चौतारी पुरानोभावर ३ किलोमिटर वडा नं १० को अमलाटाकुरा घाटगाउँ ३ किलोमिटर वडा नं ५ र ६ को चौकुने सल्लेटाकुरा ३ किलोमिटर वडा नं ८ को मिलनचोक वुडिपडे चाल्नेवाडा १ किलोमिटर वडा नं १० को नयाँ बजार चिप्लेपुल १.५ किलोमिटर वडा नं ७ को चौधारा भुतेनी ताल ०.५ किलोमिटर वडा नं ६ को शिवमन्दिर तल्लोभावर १ किलोमिटर वडा नं १ को रिङरोड राजमार्ग (बडासेन) सडक ३ किलोमिटर वडा नं १ को रिङरोड राजमार्ग (पोखरे) सडक ३ किलोमिटर वडा नं १ को सोता तोलिसैन रिङरोड ३ किलोमिटर वडा नं १ को धामीसैन देवल रिङरोड २ किलोमिटर वडा नं १ को धनरास हिलेपानी काप्रीकाडा ४ किलोमिटर वडा नं १ को साता चाहाबोट चक्रपथ २ किलोमिटर वडा नं ३ को वेतान गौखडा ४ किलोमिटर		
	गुटु चक्रपथ निर्माण	नयाँ	किलोमिटर	४०	वडा नं ८, ७ र ६ मा पर्ने सर्पमारे, सान्नेघारी, कोलगाड र भित्रिवन ग्राभेल सडक	४००००	३
	लेकाली पर्यटकीय सडक*		किलोमिटर	१५	साल्म रेक्चा धनरास हुँदै वेनीघाट	२००००	४
२. सूचना तथा प्रबिधि						**८५००**	
आधुनिक सूचना तथा संचार प्रविधिमा सहज पहूँच स्थापना गरिनेछ ।	फ्रि वाइफाइ जोन	नयाँ	स्थान	१५	बजार क्षेत्र तथा सार्वजनिक स्थल	२०००	१६
	चौकुने सामुदायिक रेडियो	नयाँ	सङ्ख्या	१	वडा नं ६	२५००	१७
	इन्टरनेट विस्तार	क्रमागत	कार्यालय	५०	विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था तथा सरकारी कार्यालय	४०००	८
३.आवास तथा वस्ती विकास						**३५०००**	
आवास तथा सार्वजनिक निर्माण व्यवस्थित भएको हुनेछ ।	गाउँपालिका भवन निर्माण	क्रमागत	सङ्ख्या	१	वडा नं ६	१००००	२

	वडा कार्यालय भवन@	क्रमागत	सङ्ख्या	१०	सबै वडा	७००००	५
	न्यायीक समिति भवन	नयाँ	सङ्ख्या	१	वडा न ६	५०००	१४
	वसपार्क निर्माण @	नयाँ	सङ्ख्या	१	गुटु	१००००	९
	ल्याण्ड फिल साईड	नयाँ	सङ्ख्या	१		१०००	१५
	शहरीकरण पूर्वाधार @	नयाँ	स्थान	३	गुटु क्षेत्र वडा नं ६ ७ र ८	६००००	१८
	केवलकार निर्माण @	नयाँ	किलोमिटर	५	मोलिसेरा देखि पञ्चपुरी, भेरीलाग्ने देखि रेक्चा र धनरास देखि लगाम	५००००	१९
४ विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा						७५००	
विद्युत तथा स्वच्छ उर्जाको उपयोग सहज तथा भरपर्दो भएको हुनेछ	वैकल्पिक उर्जा विस्तार कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	सबै वडामा गोवर ग्यास तथा सोलार उपकरणमा प्रोत्साहन	५०००	११
	सडक वत्ती जडान	नयाँ	स्थान	६	मुख्य बजार क्षेत्र	५००	१३
	धुवारहित चुल्हो जडान	क्रमागत	घरधुरी	५०००	सबै वडा	२०००	१२
गाउँपालिकाको आफ्नै श्रोतबाट कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम जम्मा						१९२०००	
प्रस्तावित लागतको लागत साझेदारीका कार्यक्रमको १० प्रतिशत जम्मा						९९६७०	
पूर्वाधार विकास कुल जम्मा						२९१६७०	

३.४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

विषय क्षेत्रगत लक्ष्य: वातावरण तथा विपद् उत्थानशिल क्षमतामा गुणात्मक सुधार हुने ।	
रणनीति	**कार्यनीति**
१. वन, वातावरण तथा जैविक विविधताको	१.१ सार्वजनिक खाली जग्गा, सडक तथा खोला किनार, विद्यालयलगायत सार्वजनिक कार्यालय क्षेत्रमा वृक्षारोपण गरिनेछ । १.२ वन डढेलो, वन अतिक्रमण तथा चोरी शिकारी नियन्त्रणमा समुदायिक वन, युवा क्लव तथा आमा समुह परिचालन गरिनेछ ।

संरक्षण गर्ने ।	१.३ प्लास्टिक तथा शिसाजन्य, फोहोरको उचित व्यवस्थापन तथा जल प्रदुसण नियन्त्रणका लागि स्थानीय समुदायसँग सहकार्य गरिनेछ ।
२. भू तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण तथा दिगो उपयोग गर्ने ।	२.१ पूर्वाधार निर्माण कार्यमा भुक्षय रोकथाम तथा जलाधार संरक्षणलाई एकीकृत गरिनेछ । २.२ सिँचाई तथा खानेपानीका लागि पानीको उपयोग गर्दा जलिय पर्यावरणमा प्रतिकुल प्रभाब हुन दिइनेछैन । २.३ नदी कटान तथा पहिरो प्रभावित क्षेत्रमा रोकथामका लागि पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
३. जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा विपद् उत्थानशिल क्षमता अभिबृद्धि गर्ने ।	३.१ जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका लागि रिचार्ज पोखरी तथा उपयुक्त बीऊ विजनको व्यवस्था गरिनेछ । ३.२ वस्ति/टोलमा विपद् व्यवस्थापन समिति तथा कार्यदल गठन गरी क्षमता अभिबृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ३.३ कोभिड १९ लगायतका महामारी तथा भुकम्प र जलउत्पन्न प्रकोपबाट क्षति न्यून गर्ने जनचेतना वृद्धि तथा आवश्यक पूर्व तयारी गरिने छ । ३.४ विपद् व्यवस्थापन कोष तथा विपद् व्यवस्थापन समितिलाई ससक्त गराइने ।

नतिजा खाका

क्र.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (७७/७८–०८१/८२)
१.	वन तथा जैविक विविधता संरक्षण तथा दिगो उपयोगमाभएको हुनेछ।	वन जङ्गलले ओगटेको क्षेत्र	प्रतिशत	८३.३३	८४
		वार्षिक काठ उत्पादन	क्यु फिट	२८७५१	५००००
		वार्षिक जडिवुटी उत्पादन	क्विन्टल	२७०	१०००
		वनमा आधारित उद्योगबाट वार्षिक निर्यात	रु हजार	०	२०००
		वनमा आधारित उद्योग	सङ्ख्या	१	५
२.	भुक्षय रोकथाम तथा जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनका आधारहरु तयार भएको हुनेछ ।	संरक्षित पानी मुहान क्षेत्र	सङ्ख्या	६४	१००
		संरक्षित गल्छी तथा पहिरो	मिटर	१७००	५०००
		नदीनियन्त्रण वाउकासबाटसंरक्षितक्षेत्र	मिटर	६७२५	१००००
		जैविक प्रविधिबाट नियन्त्रित खोला किनार लम्बाई	मिटर	०	
		वायोइञ्जिनियरिङ प्रविधि प्रयोग संरचनाको लम्बाई	मिटर	०	
३.	स्वच्छ, सफा तथा हरियालीयुक्त वातावरणको अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।	मनोरञ्जनस्थल तथापार्क	सङ्ख्या	०	११
		सडक किनारामा विरुवा रोपिएको सडक	किलोमिटर	०	१०
		खाना पकाउन स्वच्छ उर्जा प्रयोग गर्ने घरधुरी	सङ्ख्या	५.६१	३०

		दैनिक सफाइ हुने बजार क्षेत्र	सङ्ख्या	०	४
		फोहोर व्यवस्थापनमा स्थानीय संयन्त्र	सङ्ख्या	०	१
		घरको फोहोर घरमै व्यवस्थापनको अभ्यास भएका घरधुरी	सङ्ख्या	०	२०००
४.	विपद् व्यवस्थापनमा संस्थागत तथा सामुदायिक क्षमता सुदृढ भएको हुनेछ ।	विपद्कालिन आश्रयस्थलको क्षमता	जना	३७००	६०००
		खोज तथा उद्धार कार्य गर्ने दक्ष जनशक्ति	जना	३५	८०
		विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न स्थानीय संस्था तथा संयन्त्र	सङ्ख्या	३	१३
		विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी ज्ञान तथा सिकाई प्राप्त गर्ने व्यक्ति	सङ्ख्या	०	४००
		बार्षिकविपद् व्यवस्थापन कोषको रकम	रु हजारमा	५००	१०००
		विपद् व्यवस्थापनमा कृयाशिल समुदायस्तरमा गठित संस्था	सङ्ख्या	०	१०

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाको कुल लागत रु २९ करोड ७ लाख मध्ये रु २ करोड ५७ लाखको कार्यक्रम गाउँपालिकाको आफ्नै लागतमा र रु २ करोड ६५ लाख लागत साझेदारीमा गरी जम्मा रु ५ करोड २२ लाख अनुमान गरिएको छ । लागत साझेदारीमा कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम @चिन्हले र स्थानीय गौरबका आयोजनालाई * चिन्हले सङ्केत गरिएको छ ।

नतिजा क्षेत्र	योजना प्रस्ताव	नयाँ/क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं./स्थल	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)	प्राथमिकता क्रम
१. वन तथा जैविक विविधता						२९५००	
वन तथा जैविक विविधता संरक्षण तथा दिगो उपयोगमा भएको हुनेछ ।	वृक्षारोपण कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	सबै वडा	१०००	६
	जडिवुटी तथा उच्च मुल्य विरुवा नर्सरी निर्माण*	नयाँ	स्थान	१०	सबै वडा	२०००	५
	अग्नी रेखा निर्माण	नयाँ	पटक	५	सबै वडा	१०००	१३
	जडिवुटी खेतीसम्बन्धी तालिम	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	५००	२
	जडिवुटी संकलन प्रशोधन तथा भण्डारण केन्द्र @	नयाँ	सङ्ख्या	१	पालिकास्तरमा	२५००००	१
२. भु तथा जलाधार संरक्षण						१२५००	
भुक्षय रोकथाम तथा जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनका आधारहरु तयार भएको हुनेछ	नदीनियन्त्रण तथा तटवन्ध निर्माण	नयाँ	किलोमिटर	६	कर्णाली भेरी लगायतका नदी किनारा	८०००	३
	जलाधार क्षेत्र संरक्षण	नयाँ	पटक	५	सबै वडाका ताल, मुहान, पोखरी र नदी	३०००	४
	भुक्षय रोकथामसम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	सबै वडा	५००	७

।	रिचार्ज पोखरी निर्माण	नयाँ	सङ्ख्या	५०	सबै वडा	१०००	१५
३. वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन						**३५००**	
स्वच्छ, सफा तथा हरियालीयुक्त वातावरणको अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	सडक किनारा वृक्षारोपण	नयाँ	किलोमिटर	५०	सबै वडा	५००	१२
	विरुवा वितरण	नयाँ	पटक	५	सबै वडा	१५००	८
	सार्वजनिक उद्यान @	नयाँ	सङ्ख्या	१०	सबै वडा	१००००	१४
	घरेलु फोहोर व्यवस्थापन जनचेतना	नयाँ	पटक	५	सबै वडा	५००	१६
४. विपद् व्यवस्थापन						**६७००**	
विपद् व्यवस्थापनमा संस्थागत तथा सामुदायिक क्षमता सुदृढ भएको हुनेछ ।	खोज तथा उद्धार तालिम	नयाँ	जना	४५	पालिकास्तर	२००	१०
	विपद् व्यवस्थापन कोष	क्रमागत	आ व	५	पालिकास्तर	५०००	४
	विपद् पूर्व सूचना प्रणाली व्यवस्थापन	क्रमागत	पटक	५	पालिकास्तर	५००	९
	विपद् न्यूनिकरण सचेतना	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तर	५००	११
	दमकल व्यवस्थापन @	नयाँ	सङ्ख्या	१	पालिकास्तरमा	५०००	
गाउँपालिकाको आफ्नै श्रोतबाट कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम जम्मा						२५७००	
प्रस्तावित लागतको लागत साझेदारीका कार्यक्रमको १० प्रतिशत जम्मा						२६५००	
कुल जम्मा						५२२००	

३.५संस्थागत विकास तथा सुशासन

विषय क्षेत्रगत लक्ष्य : सुशासनको अवस्था तथा कार्य सम्पादनको स्तरमा अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।	
रणनीति	**कार्यनीति**
१. सहज सेवा प्रवाह तथा जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्ने ।	१.१ सेवा प्रवाहलाई सेवाग्राहीमैत्री गराउन मोवाइल एप तथा अनलाइन प्रणालीलाई सेवा प्रवाहमा उपयोग गर्ने १.२ सेवा प्रवाहलाई जनमुखी गराउन सेवाग्राही मत सर्वेक्षण गरिनेछ । १.३ स्थानीय कानुन तयार तथा जवाफदेहिता अभिवृद्धिकालागि कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । १.४ विषयगत शाखा तथा वडा कार्यलयमा कम्प्यूटर र सूचना प्रविधि उपकरण र भौतिक सामग्री व्यवस्था गरिनेछ ।
२. जनशक्ति व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने ।	२.१ संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण गरी कार्यविभाजन र कार्यसम्पादन, संगठन संरचना, दरबन्दी र तह निर्धारण गरिनेछ । २.२ जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीका लागि क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।

	२.३ कार्यसम्पादनका आधारमा कर्मचारीलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
३. संस्थागत तथा संरचनागत सुधार गर्ने ।	३.१व्यक्तिगतघटनादर्ता, राजश्वसंकलनतथाअभिलेखन, योजनाअभिलेखनतथाव्यवस्थापन, जिन्सीव्यवस्थापन, सामाजिकसुरक्षाजस्ताविवरणसूचनाप्रविधिमाआधारितहुनेव्यवस्थाकोविकासगरिनेछ। ३.२राजश्वसुधारयोजनातयारगरीकार्यान्वयनगरिनेछ। ३.३अन्तरसरकार, निजीक्षेत्र, समुदाय, गैसस, विकाससाझेदारसँगसमन्वयतथासाझेदारीगरीस्रोतपरिचालनमाबृद्धिगरिनेछ। ३.४चालुखर्चन्यूनिकरण, बेरुजुअसुलीतथान्यूनीकरणकालागिकार्ययोजनानिर्माणगरीसोअनुसारकार्यगरिनेछ। ३.५आवधिकविकासयोजनाकाआधारमावार्षिकयोजनातर्जुमागरीतथासमयमैकार्यान्वयनगरिनेछ।

नतिजा खाका

क्र.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (७७/७८-०८१/८२)
१.	सेवा प्रवाह तथा जवाफदेहिताको अवस्थामा सुधार भएको हुनेछ ।	सेवाग्राही सन्तुष्टी दर	अंक	३०	७५
		गुनासो सुनुवाइ	प्रतिशत	१०	९०
		स्थानीय कानुन	सङ्ख्या	१५	२१
		अभ्यासमा रहेका सामाजिक जवाफदेहिताका औजार (क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र, सार्वजनिक सुनुवाई, सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, समुदाय स्कोर कार्य आदि)	प्रकार	२	४
		सूचनाको माध्यम (डिजिटल सूचना पार्टी,लिखित सूचना, सामाजिक संजाल, रेडियो तथा टेलिभिजन, वेभसाइट, मोवाइल म्यासेज)	प्रकार	२	५
		विद्युतिय हाजिरी रहेका सेवा प्रवाह गर्ने कार्यालय (गाउँ कार्यपालिका कार्यालय तथा वडा कार्यालय विषयगत शाखा)	सङ्ख्या	१	११
२.	कार्य सम्पादन क्षमता सुदृढ भएको हुनेछ ।	वार्षिक जनशक्ति क्षमता विकास तालिम	पटक	०	५
		सेवाग्राहीले भुक्तान गर्ने औसत समय	मिनेट	९०	३०
		कार्य सम्पादन समिक्षा	पटक	०	१५
		उत्कृष्ट कार्य सम्पादन पुरस्कार पाउने कर्मचारी	जना	०	२०
३.	वित्तीय श्रोतको विस्तार तथा परिचालन प्रभावकारी भएको हुनेछ ।	बार्षिक आन्तरिक आय	रु हजारमा	१२५४	१००००
		सङ्घीय अनुदान	रु हजारमा	४८९६८५	१००००००
		कूल बार्षिक बजेट	रु हजारमा	५१०५२६	११०००००
		गैसस, अगैसस, विकास साझेदारको योगदान	रु हजारमा	२३००	१००००

		आयोजनामा समुदायको योगदान	रु हजारमा	-	१००००
		विनियोजन शिर्षकअनुसार वार्षिक खर्च	प्रतिशत	८०	९५
४.	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रकृया व्यवस्थित भएको हुनेछ ।	समयमै सम्पन्न हुने स्थानीय आयोजना	प्रतिशत	८०	९९
		वस्तुस्थिति विवरण अद्यावधिक	पटक	१	५
		तर्जुमा भएका विषयगत रणनीतिक योजना (विषय)	सङ्ख्या	०	२
		नतिजामूलक अनुगमन खाकामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना	पटक	०	५
		वस्तीस्तरबाट योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सहभागिता	जना	०	५००

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रका प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाको कुल लागत रु. २ करोड ५ लाख रहेको छ । यस सम्बन्धी विवरणलाई देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

नतिजा क्षेत्र	योजना प्रस्ताव	नयाँ/क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं./स्थल	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)	प्राथमिकता क्रम
१. सुशासन						४५००	
सेवा प्रवाह तथा जवाफदेहिताको अवस्थामा सुधार भएको हुनेछ ।	जवाफदेहिता प्रवर्द्धन (क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र, सार्वजनिक सुनुवाई, सार्वजनिक परीक्षण, गुनासो सुनुवाइ,सामाजिक परीक्षण)	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	१०००	१
	सेवाग्राही सन्तुष्टी मापन	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	५००	१४
	कानुनी तथा नीतिगत सुधार	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	३०००	७
२. संस्थागत विकास						८३००	
कार्य सम्पादन क्षमता सुदृढ भएको हुनेछ ।	ल्यापटप खरिद	क्रमागत	सङ्ख्या	६०	गाउँ कार्यपालिका तथा अन्तरगतका शाखा र वडा कार्यालय	५०००	१९
	क्षमता विकास तालिम	क्रमागत	पटक	५	पालिकास्तरमा	१०००	२
	कार्य सम्पादन समिक्षा	नयाँ			पालिकास्तरमा	५००	१६
	कार्य सम्पादन पुरस्कार कार्यक्रम	नयाँ			पालिकास्तरमा	५००	१५
	विद्युतीय हाजिरी व्यवस्था	नयाँ	सङ्ख्या	११	गाउँ कार्यपालिका र वडा कार्यालय	३००	४
	संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण	नयाँ	पटक	१	गाउँ कार्यपालिका कार्यालय	१०००	६
३. वित्तीय श्रोत परिचालन						२०००	

वित्तीय श्रोतको विस्तार तथा परिचालन प्रभावकारी भएको हुनेछ ।	आन्तरिक राजश्व सुधार योजना तर्जुमा	नयाँ	पटक	१	पालिकास्तरमा	७००	८
	करदाता शिक्षा कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	५००	१३
	करदाता प्रोत्साहन तथा पुरस्कार	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	३००	११
	वित्तीय व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	५००	९
४. योजना व्यवस्थापन						**५७००**	
योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रकृया व्यवस्थित भएको हुनेछ ।	वस्तुस्थिति विवरण अद्यावधिकरण	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	१०००	१७
	विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना तर्जुमा	नयाँ	सङ्ख्या	२	पालिकास्तरमा	१५००	१८
	उपभोक्ता समिति अभिमुखिकरण	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	७००	१०
	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन अभिमुखिकरण	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	५००	१२
	नतिजामूखी अनुगमन तथा मुल्याकन सुदृढिकरण	नयाँ	पटक	५	पालिकास्तरमा	१०००	१४
	मध्यकालिन खर्च संरचना तयारी	नयाँ	पटक	१	पालिकास्तरमा	१०००	३
सुशासन तथा संस्थागत विकास जम्मा						२०५००	

३.६ स्थानीय गौरवका आयोजना

गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा महत्वपूर्ण तर प्रत्यक्ष योगदान पुर्याउने रणनीतिक महत्वका आयोजनालाई स्थानीय गौरबका आयोजनाको रुपमा राखिएको छ । यी आयोजनाहरुलाई उच्च प्राथमिकतमा राखी र सो अनुरुप आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्था, साझेदारीको अवधारणा,रसमन्वय तथा सहजिकरणमाप्राथमिकता दिइनेछ ।गाउँपालिका तथा सरोकारवालाकोसहभागिताबाट छनौट गरिएका स्थानीय गौरवका आयोजनाहरु र विषयगत कार्यक्रममा लागत साझेदारीमा कार्यान्वयन हुने भनी सङ्केत गरिएका कार्यक्रमहरु तालिका नं. १२बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं.१२: स्थानीय गौरवका आयोजना

क.सं.	स्थानीय गौरवका आयोजनाको नाम	अनुमानित लागत (रु. हजारमा)
१.	स्वरोजगार कार्यक्रम (महिला, युवा, दलित आदिवासी जनजाती तथा अपाङ्ग)	२२०००
२.	पकेट क्षेत्र विकास (कृषि तथा पशु)	१९१००
३.	एक घर एक धारा कार्यक्रम	१००००
४.	विद्यालय भवन निर्माण	६१२००
५.	स्वास्थ्य संस्था भवन निर्माण	१००००
६.	चिस्यान केन्द्र स्थापना	१००००
७.	प्रमुख सडक कालोपत्रे कार्यक्रम(५० किलोमिटर)	४१००००
८.	लेकाली पर्यटकीय सडक (साल्म रेक्चा धनरास हुँदै वेनीघाट)	२००००
९.	जडिबुटी तथा उच्चमुल्य विरुवा नर्सरी स्थापना	२०००
१०.	रंगशाला निर्माण	१००००

परिच्छेदचार
योजना कार्यान्वयन, अनुगमनतथा मूल्याङ्कन

४.१ योजना कार्यान्वयन

विकासका योजनाको कार्यान्वयनका लागि संस्थागत र साङ्गठनिक संचरनाहरू तयारहुँदै गरेको अवस्थामा रहेको यस गाउँपालिकामा साधन, तथ्याङ्क र जनशक्तिको अभाव प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन् । सङ्घ र प्रदेशस्तरका योजनाहरु बीच समन्वय गर्दै दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई स्थानीय लक्ष्यसँग आवद्ध हुने गरी परिमाणात्मक खण्डीकरण गर्न सकिएको छैन ।नतीजामूलक अनुगमन प्रणालीका लागि वस्तुगत सूचकहरूको विकास गरी योजना कार्यान्वयनका लागि जनशक्तिको क्षमता विकास गरी सुचना प्रविधि मैत्री बनाउने काम चुनौतीपूर्ण छन ।

यो आवधिक विकास योजना चौकुने गाउँपालिकाको समग्र विकासलाई दिशानिर्देश गर्ने एक सङ्केतात्मक र निर्देशक योजना (Indicative Plan) हो ।यसमाआवधिक योजनाका लक्ष्यर विभिन्न विषयक्षेत्रगत लक्ष्यहरु पूरा गर्न राखिएका नतिजाहरु, योजना तर्जुमा पद्धतिबाट वडातहमा छनौट तथा प्राथमिकीकरण गरिएका योजना/आयोजना/ गतिविधिहरुसमेटिएका कार्यक्रमहरु राखिएका छन् । गाउँपालिकाले वार्षिक योजना बनाउँदा मध्यम तथा दीर्घकालीन प्रकृतिकाआयोजनाहरूको सूची र आयोजना बैंक तयार गरी कार्यक्रमहरु क्रमिकरुपमा वार्षिक योजनामा समावेश गर्नुपर्छ । कार्यान्वयनपक्षलाई अनुशासित राख्न योजना कार्यान्वयन कार्यतालिका वनाइ कार्यान्वयन ब्यवस्था गर्नु पर्दछ । यस्तो तालिका निर्माण गर्दा आवधिक योजनाले अख्तियार गरेका रणनीतिहरु तथा आर्थिक गतिविधि चलायमान हुन सघाउपुग्ने आयोजनाहरुमा प्राथमिकताका साथ वार्षिकरुपमा मध्यमकालिन खर्च संरचना तयारगरी बजेट सुनिश्चित गरिनुपर्छ ।

जिल्लास्तर र स्थानीयतहको आधारभूत खण्डिकृत तथ्याङ्कहरु उपलब्ध छैनन । गाउँपालिकाको राजस्व रोयल्टी लगायत अन्य बजेट सहयोगहरुका आफ्नो तथ्याङ्क व्यवस्थापन भण्डार खडा भइ नसकेकोले उपलब्ध सङ्घीय र प्रादेशिक तथ्याङ्कहरु नै तर्जुमाका लागि प्रयोग गरिनुपर्छ ।

मध्यमकालिन खर्च संरचना

योजना कार्यान्वयनका लागि स्रोत सुनिश्चितगर्ने औजार मध्यमकालिन खर्च संरचना हो ।अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहले सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा प्रस्तावित योजना कार्यान्वयन हुने आर्थिक वर्ष र त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षका लागिवार्षिक रुपमा राजस्वको अनुमान, विनियोजन ऐन बमोजिम हुने व्यय अनुमान र व्योहोरिने स्रोत, प्राप्त हुनसक्ने प्रतिफल र उपलब्धिको प्रक्षेपण सहित वार्षिक बजेट सँगै सभा समक्ष अषाढ १० गते भित्र पेश गर्नुपर्ने प्रावधान कडाइका साथ अनुसरण गरिनुपर्छ ।मध्यमकालिन खर्चसंरचनाको तयारी छुट्टै गरिनुपर्छ ।

४.१.१योजना कार्यान्वयन कार्यतालिका

कार्यान्वयनपक्षलाई अनुशासित राख्न योजना कार्यान्वयन गर्ने निकायले कुन काम कहिले शुरु गर्ने, कहिले सम्पन्न गर्ने भनी समय किटान गरिएको योजना कार्यान्वयन कार्यतालिका वनाइ कार्यान्वयन ब्यवस्था गर्नु

पर्दछ । योजना कार्यान्वयन गर्दा सम्बद्ध निकाय र व्यक्तिलाई तोकिएका कार्य जिम्मेवारी र कृयाकलाप प्रति जिम्मेवार बनाउन उपलब्धीपरिणाम सूचक सहित कार्यसम्पादन करार गर्ने प्रणाली अपनाउनुपर्दछ । नमुना योजना कार्यान्वयन कार्यतालिकानमुना उदाहरण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

योजना कार्यान्वयन कार्यतालिकानमुना उदाहरण

आयोजना	उपलब्धी सूचक परिणाम तहको	बजेट	जिम्मेवार	प्रारम्भ गर्ने	सम्पन्नगर्नुपर्ने अवधि
व्यवसायिक फर्म प्रबर्द्धन	१४वटा	१४ लाख	लगानी व्यवस्थापन शाखा प्रमुख	२०७७ मार्ग	२०७८ पौष

४.१.२आयोजना बैङ्क

आयोजनाको सम्भाव्यता, लागत लगायतका प्राविधिक पक्ष पूरा भएका आयोजनाहरु कार्यान्वयनमा लैजान नसक्दा योजनाको उपलब्धि लक्ष अनुरुप हुननसकेको छैन । योजनाहरुवास्तविकरुपमा जनचाहनालाई सम्बोधन हुने प्रकारका रकार्यान्वयनयोग्य होउन्भन्नका लागि गाउँपालिकामा सबै वर्गक्षेत्र, समुदायबाटछानिएर आएका आयोजनाहरुलाई वर्गीकरण गरी आयोजना दस्तावेजहरु व्यवस्थित तरिकाले बैङ्कको रुपमा राखिनुपर्छ । यस्तो बैङ्कमा कार्यान्वयनमा रहेका र नयाँ दुबैप्रकारका आयोजनाहरु हुन्छन ।यस्तो बैङ्कमा रहेकाआयोजनाहरुलाई वार्षिक वा आवश्यकतानुरुप अद्यावधिक गर्नुपर्छ । यस्तो बैङ्कमा रहने आयोजनाहरुको परिचय, कुल लागत, वित्तीय स्रोत सम्बन्धी विवरण, कार्यान्वयन तरिका, अपेक्षित प्रतिफल रकृयाकलापहरु उल्लेख प्रस्ताव समेत तयारगरिनुपर्छ । यस्तो बैङ्कमा उपलब्ध योजनाहरु कार्यान्वयनका लागि छनौट गर्न प्रस्ताव गरिनुपर्छ ।

४.२ अनुगमन

आयोजना कार्यान्वयनका क्रममा भौतिक, आर्थिक, मानवयि, प्राविधिक तथा सूचना श्रोतको परिचालन तथा उपयोग कार्ययोजना बमोजिम भए नभएको हेरी आवश्यक सुधारका पृष्ठपोषण गर्ने कार्य अनुगमन हो । गाउँपालिकाले अनुगमनका लागि नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीको विकास गर्नु पर्दछ ।

४.२.१ आवधिक विकास योजनाको हकमा प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा संचालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिनेछ । यस कार्यमा गाउँ कार्यपालिकाले मुख्य रुपमा गाउँ सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाइ परिचालन गर्नुपर्दछ । यस बाहेक विषयगत समिति, जिल्ला समन्वय समिति, विषयगत शाखा तथा उपशाखा, परियोजना, सङ्घ, संस्था,नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्षको संलग्नतामा पनि अनुगमन हुनेछ ।

४.२.२अनुगमनका लागि पूर्वशर्तका रुपमा रहेको तथ्याङ्क भण्डारको स्थापनाका कार्यपालिकाले प्राथिमताका साथ गर्नुपर्नेछ ।यस्तो प्रणालीले कार्यालयमासञ्चालनमा रहेकोअन्य तथ्याङ्क, अनुगमनतथाप्रतिवेदनपद्धतिलाईव्यवस्थित गर्नेछ।

४.२.३अनुगमनप्रणालीलाई क्रमश:प्रविधिमाआधारित गर्दै लैजानुपर्छ । यस्लेअनुगमनतथाप्रतिवेदनसम्बन्धिविभिन्नपद्धति(SuTRA,PLMBIS, रोजगार database आदि)मारहेकासूचनातथाविवरणहरुएकीकृतरुपमातयारगर्ने काममा मद्दत गर्छ।

४.२.४ स्थलगत अनुगमन, कार्ययोजना तथा प्रगति बीच तुलना, तेश्रो पक्ष अनुगमन तथा प्रगति प्रतिवेदन जस्तागतिविधहरु मार्फतबार्षिकरुपमा नतिजामा आधारित अनुगमन गरिनेछ ।यसका लागि परिच्छेद ३ को उपशिर्षक नं ३.१ देखि ३.५ सम्मको विषयक्षेत्रगत नतिजा तालिकामा उल्लेख गरिएको लक्ष्य र प्रमुख सूचकहरुको आधारमा कार्यक्रमहरुको अनुगमन फारमहरु तयार गरी स्थापितगरिनेछ ।उदाहरणका लागि परिच्छेद ३ को उपशिर्षक ३.१ को नतिजा तालिकामा आधारित अनुगमनको नमुना उदाहरण फारम तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

अनुगमन नमुना फारम

नतिजा	कुल परिमाणात्मक लक्ष्य				आ.व. को अन्त्यका अवस्था	पुष्टयाई के बाट गर्ने ?
	सूचक	एकाइ	आधार रेखा	कुल लक्ष्य		
कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा व्यवसायिकतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।	परम्परागत कृषि पेशामा आवद्ध जनसङ्ख्या	प्रतिशत	१८.३८	१०.८	१६	- गाउँ वस्तुस्थिति विवरण - अध्ययन/सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन
	खेती गरिएको क्षेत्रफल	प्रतिशत	१२.२२	१५	१३	
	सिंचित क्षेत्रफल	हेक्टर	१७५४	३५००	१८००	
	तरकारी खेती गरिएको क्षेत्रफल	रोपनी	९४०	१६००	१२००	
	वार्षिक फलफूल उत्पादन	क्विन्टल	४९७७	१००००	४५००	
	वार्षिक नगदे बाली	क्विन्टल	१२०६	२५००	१३००	
	वार्षिक माछा उत्पादन	के.जी	१६८४	२०००	१६००	
	व्यवसायिक कृषि फर्म	सङ्ख्या	१३	८०	२५	
	वार्षिक मह उत्पादन	केजी	१६८०	३०००	२०००	

४.३ समीक्षा तथा प्रगति प्रतिवेदन

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकार्य सम्पन्न भइ सकेपछिप्राप्त उपलब्धीहरूको समिक्षा गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारी, गाउँ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति, सम्बन्धित विषयगत समितिका पदाधिकारी, सम्बन्धित विषयगत शाखा वा उपशाखाका प्रतिनिधिलगायत सरोकारवालाको सहभागितामा गरिनेछ ।सोहि समिक्षाका आधारमा प्रगित प्रतिवेदन तयार गरिनेछ । अनुगमनबाट प्राप्त सुझाबअनुसार आयोजना कार्यान्वयनमा सुधार गरिनेछ । कार्यपालिकारअन्तर्गतकाएकाइहरुकोप्रगति अनुगमन सम्बन्धीविवरणहरुकोप्रतिवेदनवार्षिकरुपमार आवश्यकता अनुसार कार्यपालिका/ सभा/ प्रदेश मन्त्रालयहरु/ सङ्घीय मन्त्रालयहरु/ राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग लगायत सम्बद्ध निकायहरुमा गरिनुपर्छ।

४.४आवधिक योजनाको मूल्याङ्कन

यस योजनाको तेश्रो वर्षमा मध्यावधी मूल्याङ्कन नतिजामूलक ढाँचा अनुसार गाउँ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिद्वारा गरिनेछ । योजना कार्यान्वयनको मध्यावधी मूल्याङ्कन तथा योजना सम्पन्न भइसकेपछि अन्तिम मूल्याङ्कन तेश्रो पक्षबाट गराइनेछ । मूल्याङ्कन प्रतिवेदनलाई आगामी आवधिक योजना तर्जुमाको क्रममा उपयोग गरिनेछ ।